

ЯРОСЛАВ ПОТАПЕНКО В СПОГАДАХ РІДНИХ, ДРУЗІВ, КОЛЕГ, ОДНОДУМЦІВ

Я ГОРДИЙ ТОБОЮ, МІЙ СИНУ!

Лише 40 років відвів тобі Господь на цьому прекрасному і страшному світі...

Я обіцяв тобі, що не буду плакати. Пробач, що батько (як і сотні твоїх щирих друзів, студентів, героїв Майдану, волонтерів) не може стримати ридань. Інтернет вибухнув жалем, усі відмовлялися вірити, що ти пішов... І я не вірю... Тому, що в Бога немає мертвих, у Бога – усі живі...

Ти багато встиг зробити Добра тисячам людей. Вони йшли не у високі кабінети, а до тебе як голови Самооборони «Майдан Переяславщини», як до волонтера, як Вчителя, наставника.

Ти чув, як на поминальному обіді, крізь сльози говорили виховані тобою студенти-патріоти: «У нього добрі справи були попереду слів... Він перевернув наш світогляд... Ярослав Олександрович запалив у нас вогонь справжньої любові до України, до Добра. Він воістину був Вчителем і Воїном Світла. Як же в нього вистачало часу, щоб у 37 років захистити докторську дисертацію, а у 39 – стати професором... Стати 12-кратним чемпіоном України, віце-чемпіоном Європи з кікбоксингу... Написати сотню статей, словників, книг...».

Твоя кохана дружина носила під серцем другу дитину, а ти сказав, як і тисячі патріотів: «Хто, як не я?». Бандитська беркутня поранила тебе на Майдані в ногу та голову, яка враз посивіла...

«... я на Майдані став мужчиною! Я не боюся смерті! – сказав ти мені, коли я вперше приніс тобі, пораненому, квіти...».

...У день прощання прийшли віддати тобі шану не лише бійці АТО, яких ти врятував разом із товаришами як волонтер. У найстрашніші місяці сатанинської путінської агресії ви возили нашим героям на фронт каски, бронжилети, тепловізори, обмундирування, приціли... Оскільки бійці дуже потребували цього... За вісім поїздок на фронт (Волноваха, Дебальцево та ін.) ти проїхав із побратимами понад 150 тисяч (!) кілометрів, доставивши понад 50 тонн рятівного вантажу. Не спали часто по дві доби, потрапляли під ворожі гради та міномети... А нас ти заспокоював: «Я у Дніпропетровську»...

Я ридав, а учасники АТО дякували мені за тебе... Один твердо сказав: «Ми уже перемогли...». На жаль, ще не остаточно...

Твоя півторарічна донечка на другий день... заговорила... Показувала твоє фото і каже «Тата...». А ми кажемо: «Тата на роботі». А вона розводить рученяти: «Ма... (нема)».

А я знаю, що Ти є. Ти – живий, як і тисячі моїх рідних і нерідних синів, які віддали життя за Україну, за кожного із нас...

Недруги, знайте, Син простив вас. Я вас теж прощаю. Покайтеся... Син не мав ні проти кого особисто жодного зла. Просто вони уособлювали бандитську зграю В. Януковича, який дав наказ вбивати власний народ.

Нечисленні недруги боялися і водночас шанували його. Майже половина із них приїхала провести сина в останню путь, а дехто навіть запропонував допомогу...

...Іноді Ти заходив до нас у неділю і приносив нам із матір'ю освячені проскурки. Ми запитували, чому аж о 13:00, а Ти говорив: «Треба ж вислухати прохання всіх людей...». Отже, вони йшли до Тебе, як до Сповідника, як до Надії... Ти так вірив у перемогу Божої Правди, Євромайдану!!! Ти відмовився від усіх високих посад, які Тобі пропонували зі столиці...

Мій святий, мій золотий Сину! Я обіцяв Тобі не плакати... Я гордий Тобою... Яке ж милосердне серце Ти мав при зовнішній рішучості, мужності та незламності! Знає лише дружина і ми з матір'ю... Людська зрада, злоба і підлість так боляче вдарили у Твоє серденько...

Мій коханий Сину! Ми всі потурбуємося про твою сім'ю.

Хочу подякувати від щирого посивілого батьківського серця усім переяславцям, які любили Сина і допомагали йому. Я не буду називати прізвищ, але десятки бізнесменів-патріотів міста та району виділили від 10 до 200 тисяч гривень на амуніцію, бронжилети, ліки, їжу тощо. Бог воздасть вам сторицею, мої сини!

Мій дорогий Синочку, моя кровинко кохана. Ти був і навіки будеш патріотом та Інтелектуалом. Одна із колег Євромайдану сказала нам із дружиною: «А що б сказав про це Ярослав Олександрович?».

22 січня на вечорі пам'яті мого Сокола підходили його побратими і дякували мені за Сина: «Пробачте, що не вберегли його...». Спаси, Господи!

Отче Небесний, Ти дав нам такий важкий хрест (Сина і внука), дай же нам сили пронести його з честю!

Українці, мої добрі, працьовиті, милосердні українці! Коли ж ви перестанете вбивати одне одного за примарні посади, гроші, палаци, політичні амбіції? Коли нарешті влада подбає про свій принижений народ. Так, зараз усім важко, але не зраджуйте світлій пам'яті кращих синів України. Інакше вона не матиме майбутнього.

АТО пройшли 100 тисяч справжніх (за винятком «гастролерів») мужчин, козаків. Вони разом із простим народом зметуть без люстрації усіх суддів-хапуг, діамантових прокурорів.

Коханий мій Сину, хай не хвилюється твоя чиста душа за Україну. На Твоє місце стануть сотні вихованих за п'ятнадцять років студентів-патріотів та колег. Їх боротьба праведна, бо йде за Божу Правду, за рідну землю, за могили і вічну пам'ять наших славних пращурів. 18 січня, перед Водохрещем, я шукав на книжковій полиці молитовник, який попросила невістка. Упало фото, на якому стояла вся сім'я із внучкою Єлизаветою, Сином. Я обережно підняв і поставив. Воно впало знову. Так було тричі. Нарешті я зрозумів Божий знак. Я поцілував свого світлого Синочка і фото не впало. Він мене дуже любив і хотів, мабуть, щоб батько його поцілував, поки ще свята душа тут, на землі...

...Мій коханий Синочку, у тебе не було ні дач, ні автомобілів, ні рахунків за кордоном. Ти їх не хотів. Хотів єдиного – миру, справедливості, порядності, добра і любові...

Люди добрі, простіть моєму Синові і мені усі провини вольнії і невольнії! Нехай Ваші діти – і друзів, і недругів – будуть здоровими і щасливими в нашій вільній, європейській Україні! Спасибі Господу за все!..

Олександр Потапенко

19.01.2016 р.

ВІН БУВ УСОБЛЕННЯМ НАЙКРАЩИХ ЧОЛОВІЧИХ ПЕРШООСНОВ...

Я надзвичайно пишаюся тим фактом, що моїм чоловіком був саме Ярослав Олександрович Потапенко. Це був вірний чоловік, найкращий батько, щирий товариш. Ми познайомилися 16 років тому і з того часу я завжди знала, що в моєму житті є людина, яка оберігає, кохає, захищає і в тяжку хвилину завжди підставить своє кріпке чоловіче плече. Неперевершений оратор, майстер пера, добрий, чесний та справедливий, він був уособленням найкращих чоловічих першооснов. Про приватне мені б не хотілося розповідати, тому що Ярослав надзвичайно оберігав цю царину нашого спільного життя, а от про останні роки, пов'язані з Революцією Гідності, хотілося б згадати.

Життєвими лозунгами Ярослава Олександровича були: «Воля або смерть!», «Україна – понад усе!», «Рабів до раю не пускають!». Як казав Ярослав: «Коли ненависть до донецьких бандюків нерозривно поєдналася з відчаєм і болем за долю моєї рідної країни, це було відчуття того, що крім нас цього ніхто не зробить. Я відчував, що у свій час цю справу робили оунівці, а тепер прийшла наша черга. Тобто, від самого початку я розумів: воля або смерть! Я бачив, що все може закінчитися дуже погано, але мусив постійно бути готовим і до втрати життя, і до втрати свободи». Пам'ятаю, як Ярослав сказав, що він, як викладач, який 15 років займався «політикою просвітництва», – тепер коли прийшов час, не може стояти осторонь цих буремних подій 2013 р., тому що тоді б все те, чого він навчав своїх студентів виглядало б фарсом та боягузством. Він, як суспільствознавець та інтелектуал, собі дозволити цього не міг!

18 лютого у складі 37 сотні Ярослав вирушив на мирну акцію, яка проходила у Маріїнському парку. Все починалося досить спокійно. Двома шеренгами були вишикувані беркутівці з одного боку та майданівці – з іншого. Але відбулася наче якась зрада, беркут почав несамовито атакувати патріотів у Маріїнському парку. В ході цієї бійни Ярослав вступив у сутичку з двома беркутівцями, і все було б нічого, якби не третій, який підбіг ззаду та вдарив Ярослава по голові. Ярослав на якусь хвилину втратив свідомість, а коли опритомнів, то відчув

на собі кийки нелюдів-беркутів та постріл в ногу. Пізніше Ярослав охарактеризував ту бійню, як перший котел. Після чого був Ілловайськ та Ізварено.

Той день Ярослав ніколи не міг забути, тому що там з'явилися перші жертви, а згодом ми дізналися про Небесну Сотню. Насправді, жертв було набагато більше! Я була свідком, коли Ярослав підраховував. Це і жертви із Маріїнського парку (всі ми бачили кадри, коли беркутівець тягне тіло без голови, але згодом жодної ідентифікації не було проведено). Це і жертви від рук тітушок (студент Переяслав-Хмельницького університету на власні очі бачив, як проламували череп хлопцю, який лежав поряд, а це міг бути і він). Це і жертви з будинку Профспілок, і просто зниклі безвісти чоловіки, які виходили з поїздів, але не доїжджали до Майдану. Загалом, при найскромніших підрахунках за часів Революції Гідності загинуло сімсот чоловіків.

Ярослав був одним із найактивніших учасників Революції Гідності. Він брав участь майже в усіх подіях, які відбувалися на Майдані. Але три дати він вважав найзначущими як для себе (бо особисто приймав у них участь), так і переломними у ході революції. У постмайданний період він навіть вишив ці три дати на своїй чорній олімпійці. Це – **11 грудня**, коли режим Януковича спробував ліквідувати Євромайдан шляхом нічного штурму з боку вулиці Інститутської, застосовуючи спецпідрозділ «Беркут» та солдат внутрішніх військ. **19 січня** – коли після прийняття «диктаторських законів» 16 січня, Коба зі сцени Майдану закликав усіх іти до Верховної Ради. Так відбулася подальша ескалація конфлікту і відомі нам події на вулиці Грушевського. Ну і, власне, **18 лютого** – бійня в Маріїнському парку.

І от через два роки, Ярослав, як вчений та людина, яка пройшла весь Майдан, взявся описувати події часів Революції Гідності та війни на сході України. Книга називається «П'ята російсько-українська війна: від Майдану до Східного фронту».

Свою роботу автор сприймав не як суто наукову розвідку, а як зброю в боротьбі за реалізацію вимог Революції Гідності, від досягнення яких залежить виживання нації та перемога над агресором в нинішній війні. Ярослав вважав, що ми, живучи в мережевому суспільстві, програємо інформаційну війну в боротьбі з Росією. І тому завдання цієї книги піднімати патріотичний дух населення, бо, чекаючи закінчення цієї війни, ми можемо програти велику битву за свідомість наших співгромадян.

Книга написана в науково-публіцистичному стилі. Текст свідомо витриманий у «рваному ритмі», автор наче знав, що не зможе дописати книгу...

Метою книги є показати пересічній людині, що ж відбулося на Майдані, як найкраще, так і найгірше, тому що багато людей так і не зрозуміло, що ж трапилося на Київському Майдані. Маючи аналітичний розум, Ярослав завжди бачив, як і що буде розвиватися далі і міг спрогнозувати подальші події. Для автора книги Майдан став символом, великою легендою опору і героїчним міфом.

На сьогодні події Майдану починають замовчуватися, про них майже не пишуть, бо наша влада не може вирішити дилему – повністю дискредитувати Майдан-1, який привів до влади системну опозицію, а з іншого боку – дозволити відродити Майдан ризиковано, бо він здатен спричинити подальшу владну ротацію. Очільники країни спекулюють «майданівською» риторикою і при цьому цілковито ігнорують вимоги Майдану.

Книгу Ярослава, цілковито, я вважаю, можна використовувати у ВНЗ, тому що там використано та зібрано величезну кількість польового та наукового матеріалу. Книга безцінна тим, що її написав не просто науковець (професор), а активний учасник буремних подій часів революції. За словами автора «нарешті ми почали скидати 300-річне ярмо Росії. І зараз починається новітня доба Нової історії України».

Подальшу свою діяльність Ярослав вбачав у розробці лекційних занять з метою патріотичного виховання бійців АТО, активно шукав виходи на Міністерство оборони, щоб його могли безперешкодно пропускати на блокпостах у найгарячіші точки Сходу. А тут, на місці Ярослав разом з Віталієм Коцуром регулярно проводили в університеті науково-просвітницькі «круглі столи», що є частиною проекту «Політичні студії». Так вони намагалися пробудити й посилити політичну культуру, активність і свідомість студентів, вдосконалити їхні аналітичні здібності, зміцнити дух патріотизму й волелюбності.

Слава Україні!

Руслана Потапенко

ВІН ВИПЕРЕДЖАВ СВІЙ ЧАС. Пам'яті професора Я. О. Потапенка

Ярослав Олександрович Потапенко належить до когорти талановитих, творчих науково-педагогічних працівників, котрі слугують прикладом стрімкого наукового і професійного зростання, людиновимірного самовдосконалення. Освітнянська нива від викладача до професора, пройдена Я. Потапенком, щедра світоглядно, багатопланова науковими ідеями, особливо осмисленням ключових проблем української історії. Професійність і моральність – засадниче кредо, яким керувався Ярослав Олександрович упродовж свого життя.

Ярослав Потапенко випереджав свій час науковими припущеннями, соціокультурними роздумами про сенси стрімкого і суперечливого ХХІ ст., де особливе місце відводилося людині – творцю історії. Він постав перед нами як талановитий педагог, великий гуманіст, коли йдеться про розв'язання життєвих чи непростих фахових проблем. Навколо непересічного викладача, згуртувалася обдарована молодь історичного факультету. Ярослав Олександрович започаткував на історичному факультеті новітні методологічні підходи викладання, які помітно активізували науково-пошукову роботу студентів, сприяли об'єктивній багатовимірній оцінці знань і навичок майбутніх істориків, політологів.

Як науковця Ярослава Потапенка характеризували, насамперед, людиноцентристські підходи в науці, концептуальність і міждисциплінарність мислення. Ключовою засадою наукової творчості Ярослава Олександровича був інтерес до людини, її місця в історії, в суспільно-політичному бутті та соціокультурному просторі. Будь-яку історичну проблему професор Я.О. Потапенко розглядав під кутом зору людиновимірності і цивілізаційного поступу. Тому не випадково велику увагу він приділяв таким знаковим для України постатям як Богдан Хмельницький, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Степан Бандера. З іншого боку, ключові постаті і події української історії дослідник розглядав у ключі націєтворчих процесів, через призму цивілізаційних парадигм історичного розвитку.

Потужний науковий потенціал вченого-історика яскраво характеризує різноплановість його наукових інтересів, вміння зважено оцінювати хід суспільно-політичних подій, висловлювати глибоко наукові висновки та доленосні припущення.

Науковим працям Ярослава Потапенка притаманний філософсько-культурологічний підхід, міждисциплінарні методологічні принципи дослідження. У руслі політологічних студій його цікавили цивілізаційний поступ України, правові та морально-етичні чинники діяльності політичних еліт. У сфері філологічних напрацювань науковець зосереджувався на проблемах лінгвокультурології, лінгвістичного повороту в соціогуманітарних студіях. Він аналізував творчість Ліни Костенко, Андрія Малишка, Павла Мовчана та інших, знаковою для вченого була історіософія Тараса Шевченка, образ Кобзаря як символу українського соціокультурного простору.

Дослідника глибоко цікавили проблеми екзистенційної домінанти українського буття, соціокультурної кризи, її витоків та соціогуманітарних наслідків, проблеми церкви та духовності, стратегії цивілізаційного розвитку України, вплив засобів масової інформації на сучасне суспільство тощо.

Докторська дисертація Я. Потапенка стала свіжим віянням в історичних студіях, втіленням новаторських підходів, застосування нового методологічного інструментарію. Визначивши об'єктом дослідження тілесність як категорію історичного пізнання, Ярослав Олександрович зумів показати феномен тіла в історіософських концепціях західноєвропейської, світової та вітчизняної науки, через осмислення людської тілесності як соціокультурного феномену в історичній науці, соціології, культурній антропології, культурології. Соматичне буття людини в наукових розробках Я.Потапенка представлене в найширшому ракурсі: від інтерпретації тілесної символіки в українській фольклорній традиції, до використання «політики тіла» в радянських маніпулятивно-пропагандистських тоталітарних дискурсах та репрезентації тілесності в контексті інформаціоналістської парадигми мережевого суспільства.

У контексті історіософського аналізу, науковець зробив власне, глибоко інтелектуальне, осмислення багатьох соціокультурних, політичних та націєтворчих проблем сучасності, пропонуючи українцям науково осмислені засоби подолання постколоніального, постгеноцидного та посттоталітарного синдрому.

Духовні, морально-етичні цінності, притаманні Ярославу Потапенку, його самовіддана професійна праця, патріотична державницька позиція підтверджують особливу моральну місію, яку здійснила ця непересічна особистість, сміливо приймаючи виклики часу і перебуваючи на вістрі суспільно-політичних перетворень. Він випереджав свій час. Я. Потапенко стверджував моральний авторитет вченого-історика, як дороговказу в формуванні національної свідомості, державницької позиції українського суспільства, як запоруки успішного розв'язання сучасних викликів розбудови України.

Ярослав Олександрович зробив вагомий внесок у розвиток науки й освіти Переяславщини, відіграв помітну роль у розвитку Переяслав-Хмельницького педагогічного університету. Як педагог він став взірцем фаховості і новітніх підходів у викладанні. Блискучий лектор і талановитий науковець підготував багато випусків – учителів-істориків, справжніх патріотів України, які сьогодні працюють у різних куточках нашої Батьківщини. Він жив, як мислив, працював за покликом серця, пішов у вічність як Герой, запаливши зірку правди, свободи, гідності Людини!

Віктор Коцур,
*доктор історичних наук, професор,
академік НАПН України*

ЗАВЖДИ НА ПЕРЕДОВІЙ

З Ярославом Потапенком ми були не просто близькими друзями, ми стали справжніми братами, які відчують один одного і в скрутну хвилину завжди приходять на допомогу. Позналилися ми у спортзалі, під час відвідувань секції з боксу. Я, як і Василь Гречко, Ігор Юрченко, Ярослав Потапенко та інші хлопці, приходили на тренування двічі на день. Ми багато часу проводили разом, згодом заприятелювали. У 1990-ті роки стала модною нова спортивна течія, яка витікала із боксу – кікбоксинг. Ярослав, як і брати Клички, мав хороші фізичні дані для цього виду спорту. Тому його спортивна кар'єра розвивалася в дещо іншому напрямку. Він став чемпіоном із кікбоксингу. До кінця життя активно займався спортом. Незадовго до смерті планував поїхати на Чемпіонат світу, я навіть пообіцяв пропонсоровувати ту поїздку, але не склалося...

Найбільш близькими ми стали під час Майдану. Ярослав часто пропонував їхати до Києва, аби підтримати своєю присутністю мітингувальників. Я ніколи не відмовляв. Під час місцевих віче переяславці розбилися на сотні, кожен сотник забезпечував чергування своїх людей. Ярослав досить часто їздив не у свою зміну. Я б сказав, що він просто жив на Майдані, приїжджаючи у Переяслав до родини і на роботу. Кожного дня, кожної миті міг розпочатися штурм беркутівцями, тому ми всі були у постійній напрузі. 18 лютого, коли Ярослава було поранено, я бачив, як він у складі 37 сотні самооборони рухався в бік Маріїнського парку. Через деякий час розпочався штурм і мені самому ледве вдалося вирватися неушкодженим. Я повернувся до місцевої палатки, відвезив додому контуженого Сергія Герасименка, який у той час був у важкому стані.

Але найбільше мені запам'яталася морозна і водночас гаряча ніч 11 грудня 2013 року, коли беркутівці розпочали зачистку Євромайдану. Тітушки під виглядом комунальників почали розбирати намети. Під мостом на Інститутській розпочалося протистояння. Ми стояли, тримаючи один одного під лікті і заважали штурму беркутівців, кількість яких у багато разів нас перевищувала. А коли вже було зовсім важко, ми співали Гімн України. Це їх чомусь дуже розлючувало. Досить довго ми, сплетені у ланцюг, стримували натиск, а беркутівці давили на нас металевими щитами, намагаючись вихопити когось, розірвавши ланцюг. Мене таким чином вирвали. Дивом вдалося повернутися до своїх. Хотіли вихопити і Ярослава, але не зуміли. В той момент здавалося, що це кінець, що Майдан розженуть. І вже тоді, коли надія на перемогу майже згасла, почали прибувати люди, тисячі простих киян, які прийшли на допомогу. Тієї ночі я не забуду ніколи. Для Ярослава ця дата теж була переломною. Він вишив її червоним на своєму чорному светрі, поряд із 19 січня і 18 лютого.

Ярослав Потапенко завжди був на передовій, коли почалася війна, регулярно їздив в зону бойових дій в якості волонтера. Він прагнув змін у суспільстві на краще і сам працював, аби ці

зміни наблизити. Без нього нам не вдалося багато чого зробити. Він очолив загін самооборони, якому в той час вдалося припинити незаконний видобуток піску, браконьєрський вилов риби, злочинний гральний бізнес. Він був безстрашним у боротьбі із злочинним режимом, був нетерпимим до тих, хто цей режим підтримував. Без нього і без таких, як він, не було б перемоги на Майдані. Його нам усім не вистачає у постмайданний період.

Саме Ярославу, який був моєю довіреною особою, та іншим друзям я завдячую перемогою на виборах. Він був хорошим радником, хорошим другом, хорошим чоловіком для Руслани, хорошим батьком для Вані і Лізи, хорошим спортсменом і науковцем, хорошою, порядною Людиною.

*Тарас Костін,
міський голова м. Переяслав*

ЯРОСЛАВ ПОТАПЕНКО: ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ!

Довго думав як описати наше з ним спілкування, дружбу, співпрацю, боротьбу. І чомусь важко знайти правильні слова. У моїй пам'яті фрагменти завжди таких світлих днів. Я пам'ятаю, як на моєму першому курсі старшокурсники розповідають, до кого з викладачів варто ходити, а чий пари можна й проспати. Ярослав Потапенко – звучить як номер один. Другий мій курс історичного факультету, і його предмет «Основи наукових досліджень» і перша практична пара на тему «Що впливає на історичний розвиток людства», мій виступ на тему: «Роль особистості в історії людства». Далі перша наукова стаття, курсова під його керівництвом.

Згодом екологічні акції під його організацією. Робота на одній кафедрі та численні круглі столи, конференції, де ми обговорюємо суспільно-політичні події. Консультування з питань підготовки кандидатської дисертації. Спільні тренування в університетському залі боксу. Обмін науково-публіцистичною літературою з тем, які нас цікавили. Годинні обговорення того, що відбувається у світі та в Україні загалом. Прогнозуємо час соціального вибуху, годинами сперечаємось, хто має бути нашими союзниками. Потім зустріч 1 грудня 2013 року на Майдані, дорога через Стогніївський шлях на переяславське Віче та засідання Ради Майдану та організація невоєнізованого Переяславського козацького полку для нічних чергувань на Майдані. Потім вулиця Грушевського 19 січня 2014 року та як ми трималися за руки одне одного, стримуючи навалу беркутні, далі верхню барикаду на Інститутській; ніч та ранок 18 лютого того ж року, коли разом із рештою активних переяславських майданівців зупиняли автобуси, що везли людей на антимайдан, повідомлення, що його того ж дня вже поранили в Маріїнському парку у Києві.

І так, в пам'яті крутиться кліп, як ніби я знаю його все життя. Але все наше знайомство відбувалося протягом одного дня тривалістю 14 років.

Переяславці, чомусь так склалося, запам'ятали Ярослава як майданівця. Але він непересічний майданівець. Він – сучасник Богдана Хмельницького, що тільки прийшов на Січ! Ярослав Потапенко – педагог від Бога! Життя Ярослава до Революції Гідності – це окрема історія, але не менш славна і видатна! А скромність, виваженість, наукова спадщина – це результат грандіозної роботи над собою. Без сумніву, він був талановитим. Та цей талант не впав з неба, він сам у собі його виховав і розвинув.

Ярослав Олександрович завжди вмів достукатися до розуму молоді. Але відійшовши раптово в інший світ, вириває душу і кардинально змінює моє уявлення про цей світ. Дає зрозуміти, що дійсно, шляхи Божі невідомі, планування абсурдне і варто жити нинішнім днем. І є лише сьогодні, саме ця конкретна секунда, під час якої ти вдихаєш чи видихаєш суміш під назвою «повітря» і лише за умови, що це усвідомлюєш і є насправді вагомою цінністю.

Кажуть, якщо людина покидає світ у такий спосіб і в такий день, то вона ніби довела, що варта бути в Раю. Але якщо Бог забирає світлих людей, то виникають запитання: «Як на цій землі може стати краще??? Як перемогти тут сили темряви? Чи й там, на небесах, не все так спокійно і Богу потрібні воїни світла?». Дивно, але в Україні помирають ті, хто найбільше заслуговує на життя.

Початок 2016 року виявився таким, що Україна попрощалась не з одним Героєм. Аналізуючи, розумієш, Україні ще за часів князів завжди не вистачало критичної кількості героїв

для перемоги. Для нас досить важливо, щоб сміливі Герої доживали похилого віку, щоб нові й нові підростаючі покоління бачили живий приклад героїзму. Згадаймо Богдана Хмельницького, якого не стало в самий розпал бою за Україну, хлопців з-під Крут. Аби молоді крутяни вистояли, залишилися живі, то не було б, як мінімум, червоного терору. Їх порівнюють із 300 спартанцями. Але ж у тих був Леонід, який розплющив очі решті, об'єднав їх задля переможної війни над персами.

Ярослав був нашим лідером-Леонідом, який за життя так і не усвідомив своєї сили. Він намагався постійно знайти союзників у боротьбі з режимом, як Богдан Хмельницький. Але ж таким, як він, союзники не потрібні. Він, як Тарас Шевченко, писав і говорив, чого не могли сказати інші. Він, як пророк-криголам йшов вперед. Він перший переяславець якому учасники переяславського майданівського Віче скандували «Герой! Герой! Герой!» У вирі таких подій головне було не перегрітись, вберегти себе. Ярослав же не вберіг... Він багато сумнівався, але не відступав. Він боровся і перемагав. Ніколи не здавався, якби сильно життя не намагалося поставити його на коліна. Він, як козак-християнин, стояв із шаблею і зупиняв орду зі сходу та півдня. Навколо нього об'єднувалися люди, які не могли знаходитися в одній кімнаті навіть 5 хвилин одне з одним. Своїм авторитетом, вмінням консолідувати надихав нас забувати про минулі непорозуміння і перемагати на Майдані в ім'я свободи і справедливості.

Ярослав – це яскравий символ боротьби, лідера, праобразу майбутньої, поки ще роздробленої української еліти, яка зростала в складний час і виховувалася на межі двох епох, але все ж у відповідальний момент усвідомила своє місце і роль в історії України. Ярослав показав: так, його можна кийком випхати з Майдану, як те було 30 листопада 2013 р., але він все одно знову і знову буде повертатися на той свій Майдан. Я довго не розумів його через це, не міг усвідомити його впертість та все випитував про мотивацію. Намагався зрозуміти, що рухало його у цьому напрямі. Тепер переконаюся у тому, що він свято вірив у те, що говорив, що Ярослав розумів суть кожного свого слова. Його промови, його статті дуже емоційні, зі значною кількістю термінів і порівнянь, іноді занадто складні для пересічного українця, але все-таки пророчі.

Безсумнівно, його наукові та публіцистичні роботи з часом стануть в один ряд із працями відомих українських істориків, бо несуть у собі наукову цінність. Цінність, яка сформувала його самого. Кожне слово, написане ним, підкріплене не тільки його вірою, а й переконанням, що воно викладене об'єктивно та аргументовано. Я знав Ярослава як відповідального українця, хорошого сім'янина та вірного друга, який ніколи і ні в чому не відмовляв, патріота, що понад усе на світі любив свою Україну.

Герої не вмирають! Слава Нації! Смерть ворогам!

Юрій Бобровнік

кандидат історичних наук, товариш

ВІД РИНГУ ДО МАЙДАНУ

Як вмістити 30 років дружби на кількох сторінках? Як описати всі важливі моменти, пов'язані з Ярославом Потапенком, коли із цих моментів складається і моє життя? Можу без перебільшення сказати, що на формування мого світогляду найбільше вплинули дві людини – мій батько Василь Євменович Гречка і Ярослав Потапенко. Хоч він трішки і молодший від мене, стрімко захопив мене інтелектуальним життям, став справжнім другом і незамінним радником.

Вперше я побачив незнайомого хлопчину у коридорі Переяслав-Хмельницької школи №4, де навчався. Ярослав щойно приїхав із батьками із Кривого Рогу, пішов до нової школи, мало з ким устиг заприятелювати. Я звернувся до нього із запитанням, він щиро відповів. Потім ми зустрічалися під час тренувань у боксерському залі і навіть на математичній олімпіаді. Для нього, як для гуманітарія, математика була побічним захопленням, але як талановита людина, він мав успіхи із цього предмету. Досить швидко наші стосунки із приятельських переросли у дружні. Як би це банально не звучало, але вміння дружити – риса притаманна небагатьом. Ярослав умів дружити. Він мав багато друзів і сам був справжнім другом. Він підтримував друзів у скрутні хвилини: провідував у лікарні, на фронті, у в'язниці.

У пам'яті спливають моменти, як ми разом їздили на змагання із боксу. Такий незначний епізод, а я яскраво пам'ятаю всі деталі, ніби це було вчора, а не чверть століття тому. Він читає

свою книжку, я – свою із шкільної програми з літератури, а по телевізору йдуть «Гайдамаки»... А ще пригадується, що текст Гімну України ще в 1990 році Ярослав вирізав із газети, яку виписував і зберігав у себе на письмовому столі. Навіть не знаючи, що через 23 роки цей текст допоможе йому і іншим майданівцям вистояти у нерівній боротьбі із беркутнею.

Нам було по 15-16 років, коли ми вперше пішли на збори Народного Руху України, місцевий осередок якого на той час очолював Павло Васильович Колесник. Був 1990-й рік, ми пізнавали світ, моніторили ситуацію. Тому, ще навчаючись у школі, Ярослав вів дискусії із комуністично налаштованими вчителями, доводячи, що в сучасних реаліях майже всі комуністи налаштовані проросійськи.

Із шкільних років Ярослав гартував своє тіло і дух заняттями спортом. Крім боксу і кікбоксингу, він любив їздити на велосипеді, плавати, грати у футбол. Одного разу тренер був здивований, розповідаючи, як Ярослав виграв бій не завдяки кращій фізичній підготовці чи майстерності, а завдяки силі волі. Саме ця риса червоною ниткою проходила через все життя мого друга. Пізніше він набув і майстерності, і сили, і витривалості. Мало хто знає, що він у залі ЦСКА тренувався із Віталієм і Володимиром Кличками, у 1996 році був спаринг-партнером Володимира Кличка перед його перемогою на Олімпіаді в Атланті. Сам активно брав участь у змаганнях, об'їздив всю Україну. У столиці Йорданії представляв Україну на міжнародному турнірі із кікбоксингу і привіз заслужену срібну нагороду. Вже в студентському віці став кандидатом у майстри спорту з боксу, а будучи кандидатом наук, доцентом, став майстром спорту із кікбоксингу. Свій останній бій у рингу і спортивну перемогу Ярослав отримав у травні 2015 року, маючи ступінь доктора і звання професора, за півроку до смерті. Проявив себе і як тренер – започаткував секцію з кікбоксингу, його учень Сергій Осадчий став Майстром спорту з карате. Ярослав був ефективним психологом і в ролі спортивного наставника, і наукового керівника. Саме кращі студенти вузу і тренувались під його керівництвом, і писали наукові роботи.

Воля, систематичність, здатність до концентрації зусиль – ці риси характеризують його в усі періоди життя і у всіх видах діяльності: у навчанні, спорті, науковій і викладацькій діяльності чи захисті барикад при штурмі Майдану.

Ярослав мав силу фізичну, але головною силою його було слово. Він надихав і піднімав на боротьбу людей під час переяславських віче. Він вчив студентів бути гідними синами своєї нації. Постійно пізнавав світ і себе у світі, осмислював поточні події, намагався змінитися сам і змінити світ. Ще задовго до Майдану, а особливо в останні роки життя, він писав багато публіцистичних творів, які мали успіх і неабиякий резонанс.

Ярослав мріяв стати письменником. В дитинстві писав вірші, один із них опублікували навіть у відомій дитячій Всеукраїнській газеті. Його мрія здійснилася. Книга про російсько-українську війну, війну, учасником якої він безпосередньо був, як член 37 сотні Майдану і як волонтер, який об'їздив тисячі кілометрів, допомагаючи бійцям на передовій, побачила світ, коли Ярослава вже не було. Але книга вплине на свідомість сотень молодих юнаків і дівчат, формуватиме патріотизм, державницьку ідеологію і свідомість.

Ярослав готовий був іти на смерть заради майбутнього своєї країни, своїх дітей. Коли у травні 2014 року він мав іти на завдання у складі одного із добровольчих загонів, єдине питання, яке його цікавило, чи дадуть гранату. Щоб не потрапити живим у полон. А ще він відзначався високим рівнем самовідданості і відповідальності по відношенню до тих людей, серед яких став лідером. Перед трагічними подіями 18 лютого, Ярославу, як керівнику групи протестувальників, які йшли в «мирний наступ», видали кілька бронежилетів і касок. Як справжній лідер, як відданий капітан корабля, який останнім покидає палубу, так і Ярослав роздав засоби захисту іншим, не залишивши нічого для себе. Це фактично стало причиною його тяжкого поранення в Маріїнському парку.

Людину формує середовище. Зараз можна казати, що йому поталанило народитися в родині професійних філологів Олександра Івановича і Ганни Іванівни Потапенків, писати наукову роботу у КМА під керівництвом відомого філософа і культуролога Мирослава Поповича, однак за усіма досягненнями Ярослава стоїть невтомна самовіддана праця. Після закінчення із медаллю у 1992 році середньої школи №6, він поступив на історичний факультет, який щойно відкрився у Переяслав-Хмельницькому вузі, а через рік успішно здав іспити і поступив на спеціальність «Культурологія» гуманітарного факультету найпрестижнішого в Україні закладу – Києво-Могилянської Академії.

Варто сказати про екологічні акції, Ярослав у них не тільки активно приймав участь, але й сам організовував. Пам'ятаю, першу таку акцію він провів, коли я був у Скадовську на змаганнях у 2009 р., я тоді зателефонував і, жартуючи, обурюючись, що провели її без мене, адже планували ми її раніше удвох. Потім ми провели не одну таку акцію, по кілька на рік. Очищення землі від бруду він порівнював із очищенням душі від гріхів. Ярослав був глибоко віруючою людиною, читав Біблію і «Життя святих». Ще в 2011 році, як мисляча людина, він «вирвався із тенет» Московського патріархату, щотижня ходив до церкви і розумів, доки в Україні ще матиме значний вплив Московський патріархат, доти державність України під загрозою. Цим застереженням і завершується його книга.

Він був дуже добрий і дуже щедрий. Купував і читав багато книжок, особливо в «доінтернетну епоху», спонукав мене та інших своїх друзів багато читати. Йому приносило величезну непідробну радість, коли ділився знаннями з іншими. Мабуть, через це його любили і поважали студенти. Коли в 2011 році вся Україна «гуділа», прочитавши книгу Василя Шкляра «Чорний ворон», книгу, яка багатьох надихала на боротьбу, Ярослав одним із перших купив її і дав прочитати мені. В той час, коли я читав книгу, я поїхав у Грузію, де трапилася така пригода. Коли на екскурсії в музеї м. Горі – єдиному місті країни, де ще в головах значної кількості жителів жив культ ворога українського і інших народів Сталіна, – я перебуваючи під сильним емоційним враженням книги, сказав все, що думав з цього приводу, ще й поляків загукав для підтвердження. Екскурсивод знітилася, почала виправдовуватися і сказала, що є в музеї кімнатка (в підвальному приміщенні), де розповідається і про інший бік Сталіна. Цю книгу прочитали багато людей, в тому числі і мій брат Павло, який у день смерті Ярослава сказав: «Такі, як Ярослав, ставали отаманами Холодного Яру, отаманами нації, яка була, є і завжди буде».

Мені зараз дуже не вистачає Ярослава, його смерть, забрала не лише мого найкращого друга, але й забрала частинку мене. Але я щасливий, що доля подарувала мені можливість спілкуватися з ним, обмінюватися думками, спостерігати його становлення, як спортсмена, як науковця, як патріота, як Героя-майданівця, якого пам'ятатимуть люди, яким пишатимуться діти.

Василь Гречко,

тренер з боксу, друг дитинства

ЯРОСЛАВ ПОТАПЕНКО. СПОГАДИ...

На моєму життєвому шляху зустрічалося багато яскравих, неординарних особистостей... Особливе місце належить Ярославу Олександровичу Потапенку.

Познайомились ми під час однієї акції по благоустрою міста, яку вчоргове проводили місцеві осередки партії «Удар». Ми, з молодшим сином Євгенієм, були її учасниками. Цього разу ми розчищали річку Альту та берегову територію в районі скверу імені Михайла Сікорського.

Річка, якщо можна так назвати, мала дуже неприглядний вигляд – забруднена не тільки природними заростями, але надто багато в ній було побутових відходів, у тому числі небезпечних шприців.

Увагу привернув високий молодий чоловік, який безстрашно у спортивному костюмі і кросівках зайшов по коліна у воду в саму багнюку... Працював самовіддано розчищаючи русло річки, привертаючи увагу і викликаючи захоплення лише тим, як безстрашно і завзято він працював, ні на що не нарікаючи і нікого не закликаючи на допомогу. Він просто це робив...

Більше того, він неодноразово наголошував, щоб ми були обережні, обов'язково працювали в рукавичках, оскільки у воді було багато предметів, які несли небезпеку... Він всіх нас застерігав бути уважними і обережними, а згодом сам закотивши по лікті рукава почав викидати на берег каміння й інші предмети, забувши про власну безпеку.

Я поцікавився у сина – хто цей молодий чоловік? Відповідь мене здивувала і викликала захоплення: «Це мій викладач, професор Ярослав Потапенко».

Так відбулося наше знайомство, яке викликало у мене і захоплення, і гордість, і повагу до цього безстрашного молодого чоловіка, який увесь час застерігав і оберігав нас, забуваючи чи не зважаючи на самого себе.

Згодом це ж саме підтвердив мій син Євгеній, коли не одну ніч і день провів із Ярославом Олександровичем на Майдані. У найтяжчі, найнебезпечніші моменти Ярослав думав про безпеку тих, хто був поряд, нехтуючи власною.

У ньому гармонійно переплелись дві визначальні риси характеру – безстрашність і відповідальність. Познайомившись ближче, я відкрив ще одну, притаманну Ярославові рису – скромність.

Після подій Майдану він, безсумнівно, став його символом у нашому місті. Йому неодноразово пропонували очолити райдержадміністрацію, балотуватися у депутати до міської ради... Але Ярослава це не спокушало, йому, за його словами, важливіше було на своєму місці продовжувати розпочату справу. І це була не банальна відмова заради підвищення авторитету, ні, це була аргументована відповідь свідомого чоловіка, який статтями у ЗМІ міг принести набагато більше користі, ніж обіймаючи посаду...

Наше спілкування ставало все частішим. Ми радилися з приводу багатьох питань. Ярослав Олександрович ніколи не наполягав на домінанті своєї позиції – просто дуже влучно і конкретно її аргументував, з ним важко було не погодитись.

Як з'ясувалося, ми проживали в одному мікрорайоні неподалік один від одного. Неодноразово я підвозив Ярослава Олександровича додому. І кожного разу він просив зупинити йому, не доїжджаючи до його будинку, – бо там, на той час була погана дорога і він не хотів створювати мені незручності.

Безстрашний, відповідальний і дуже скромний – у цьому весь Ярослав Потапенко.

Таким я його знав, поважав і пам'ятатиму...

*Юрій Глазунов,
товариш*

СПОГАДИ...

Ці спогади – дуже дорога для мене річ, оскільки я й гадки не мав, що так рано буду, крихта за крихтою, збирати у себе в пам'яті фрагменти тих моментів життя, коли мав можливість перебувати у світлі цієї Людини... Так, це слово я не випадково написав з великої літери... Ярослав Олександрович Потапенко особисто для мене людина – маяк, людина – орієнтир, людина – ліхтар, Людина з великої літери, яка особистим прикладом освітлювала й орієнтувала всіх навколо у рутинних буднях життя та в будь-якій з його сфер...

Назавжди мені запам'яталася наша перша зустріч у спортзалі університету: високий, міцний і сивуватий чоловік у спортивному костюмі зустрів нас, студентів першого курсу, вибаченнями, оскільки зал був на той час зайнятим, і я запитав:

– То коли наступне тренування..?

– Як коли? Зараз йдемо до мене додому і тренуємося.. Хіба можна підводити хлопців, які хочуть займатися?! – відповів він.

Я думав, що шість чоловік, які махали руками і ногами у кабінеті на другому поверсі його будинку просто проваллять підлогу. Але тренування все-таки відбулося.

Він дуже любив все, що робив. І якщо вже починав, то пірнав у справу з головою, віддано й до кінця. Але ще більше Ярослав Олександрович любив людей. Чого вартий вчинок чоловіка, дружина якого вагітна, напередодні Різдва приїхати в «накрите» ГРАДами Дебальцево для того, щоб потиснути руку, обійняти, привезти їжі і просто сказати: «Сергію, повернетесь, сядемо і поговоримо.. Адже є про що...». Ну і як тут не повернутися!?

Побутує чудовий вираз, який якнайкраще характеризує цю людину: «Вимагай лише того, що можеш показати власним прикладом». Його приклади на будь-якій ниві діяльності завжди вражали мене: інтелектуальний титан, сильний атлет, талановитий тренер і викладач, зразковий сім'янин, активний громадський діяч. Інколи я просто не міг усвідомити швидкості й глибини контрастів у зміні видів його діяльності: тут ми на парах розмовляємо про постмодернізм чи сучасну літературу, а за годину проливаємо піт на тренуванні... А наступного ранку йдемо до церкви, обговорюючи духовні цінності чи їх відсутність.. Духовні цінності... Він мав їх аж з лишком, що й не давало проходити повз несправедливість, підлість та брехню...

Для мене велика честь писати ці рядки. Я низько вклоняюся Тобі, мій Вчителю, Наставнику і Друже та хочу сказати Щире Дякую за те, що мав честь бути поруч і вчитися в Тебе жити... Твої ідеї живуть в нас і Ти теж живий, оскільки ми будемо пам'ятати Тебе, доки битимуться наші серця...

Сергій Осадчий,

випускник історичного факультету 2013 року

ВІН БУВ ВЗІРЦЕМ ДЛЯ БАГАТЬОХ...

Життя не стоїть на місці... Одні приходять у цей світ, а інші його залишають. Біль втрати майже завжди наздоганяє нас раптово. До неї не можна підготуватися. Всі ми знаємо, що людина смертна, але не поширюємо цю істину на наших рідних і близьких. Ми віримо в краще і не чекаємо поганого. Однак життя жорстоке і непередбачуване.

Втрата обрушилась на мене приголомшливо і несподівано: 14 січня 2016 року, коли не стало мого друга і життєвого наставника – Потапенка Ярослава Олександровича. Ця трагедія торкнулася всіх, хто його знав.

Ніхто ніколи не думав, що смерть ходить зовсім близько. Смерть, яка забирає найкращих. Молодих, красивих, улюблених, щасливих. Коли вперше чуєш про загибель дорогої тобі людини, не можеш співвіднести це з своїми друзями, одногрупниками і тупо перепитуєш: «Що?» А потім світ починає валитися. Все так само: люди йдуть у своїх справах, і день змінює ніч. Тільки ти вже існуєш в якомусь іншому просторі. Завідомо знаючи, що боротьба безглузда, ти не можеш змиритися з трагічним фактом: це неправда, це помилка, це відбувається не зі мною. Усвідомлення обрушується, подібно лавині. Пропадає сон, зникають думки. Зникає майбутнє, пропадає сьогодні, живеш тільки минулим...

Згадався 2002 рік коли я став студентом ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», де викладав Ярослав Потапенко, з яким я доленосно познайомився вже на першому курсі історичного факультету. Згадую наші дискусії на засіданнях студентського наукового товариства, на яких ми могли говорити не як студент і викладач, а рівноправні співрозмовники, неодноразово Ярослав Потапенко був нуковим керівником моїх дипломних робіт, які мені було цікаво писати і шукати наукову проблематику. Він був взірцем для багатьох. Але мить – і все змінилося...

З'явилось відчуття провини, життя в тумані... Нескінченний потік спогадів, нескінченні уявні розмови з покійним, краща фотографія з альбому, перетягнута чорною стрічкою, завішені дзеркала. Твоє життя завмирає...

Незважаючи на свій моральний стан, ти береш участь в похоронній процесії. Кажуть, час лікує. Ніякий час не змусить зникнути спогади, пов'язані з Ярославом Потапенком. Ці спогади завжди спливають неждано-негадано. Коли ти мимохідь відвідуєш Переяслав, то подумки думаєш, що якщо Ярослава не зустрів на «Стогніївському шляху», то зустрінеш на другому поверсі першого корпусу університету чи обов'язково у спортзалі.

Дійсно, варто жити. Жити заради того, кого вже немає поруч. І вірити в те, що він зараз радіє за тебе.

Дуже важко спілкуватися з родичами померлого. Шалено хочеться допомогти їм, як-то підтримати, але часто на це не вистачає душевних сил. Боїшся замість підтримки заподіяти біль своєю присутністю, непрошеними нестримними сльозами, не можеш знайти в собі сили зустрітися віч-на-віч з їх горем, нашим спільним горем.

Несподівана втрата лякає і тим, що ти не встиг попроситися. І говориш ці гіркі слова вже такому чужому, невимовно прекрасному восковому обличчю: «Прости, якщо щось не так. Прощай і прости». З здриганням згадуєш, як ще вчора говорив: «Та нічого, не останній день живемо, на наступному тижні зустрінемося».

І настане час і ти прийдеш до певної мети. Нове життя не обрушиться, як прозріння, воно поглине тебе поступово. Спогади, що заподіювали біль, забарвляться світлим смутком. І дбайливо зберігається в пам'яті образ дорогої людини, котрий заново осяє твоє життя. Як воїн світла яким був Ярослав Потапенко під час Революції Гідності і всього свого праведного життя.

Володимир Гуменюк,
випускник історичного факультету 2007 року,
голова Баршівської районної ради Київської області

ВТРАТА ЖОДНОГО ІЗ НАС НЕ СПРИЙМАЛАСЯ Б ТАК ГОСТРО...

Двічі в житті я була страшенно сердита на Ярослава. Перший раз 20 лютого 2014 року на «Переяславських барикадах». На центральній площі зібралось все місто, на Майдані почалися масові розстріли. Всі щось кричали, пропонували, але не вистачало його. Він завжди знав, що робити і як робити, а тепер, після побиття у Маріїнському парку 18 лютого, він кілька днів не виходив на зв'язок. У стані емоційного розпачу я повторювала: «Він не мав права першим виходити із боротьби. Він не мав права першим йти у бій, не мав права наражати себе на небезпеку, бо він наш командир, наш мозковий центр, наш стержень, наш поводитир». Втрата жодного із нас не сприймалася б так гостро, як нестача його порад...

А потім я його побачила, з пораненою перебинтованою головою, простреленою ногою, пронизаним болем поглядом. Плакала, ледь доторкаючись до скривавленого їжачка із геть сивого волосся. Навіть мій чоловік, не схильний до сентиментів, об'їздив півміста, щоб знайти Ярослава милиці. Сказав: «Він високий, йому незручно із ціпком». Потапенко спершу відмовлявся, потім узяв, щоб не образити, але так, здається, ними і не користувався...

Пригадую, що вперше його помітила у школі. Високий світлий хлопчина на рік молодший... Кажуть, що гарно навчається, кажуть, що займається спортом, кажуть, що батьки – викладачі нашого вузу. Знала, що був студентом одночасно на двох факультетах: у Києві і в Переяславі, на той час це було досить рідкісним. Більше двадцяти років я не знала про нього нічого, лише зрідка читала в пресі про спортивні перемоги.

А навесні 2013 року вперше справді побачила Ярослава під час прибирання лісового озера. Я тоді працювала у прес-службі партії «УДАР Віталія Кличка». На запрошення Тараса Костіна разом із дітьми взяла участь у екологічній акції. Ярослав, якимось швидко знайшов мову із моїми шестирічними доньками. Він витягував із води биті пляшки й інше сміття, діти спритно вкидали непотріб у мішки. Чесно кажучи, я з деякою огидою ставилася до подібних акцій, в моїй голові звичайного переяславського обивателя склався стереотип: «Нехай прибирає той, хто смітить, або той, кому платять гроші». Ярослав, ніби читаючи мої думки, сказав, що під час прибирання відчуває таку радість, яку можна порівняти лише із радістю під час прощі у церкві. Прибираючи землю від сміття, він ніби очищає душу від гріхів. Тепер уже я не відходила від нього ні на крок, слухаючи і захоплюючись його ставленням до рідної землі і оточуючого світу.

Потім були й інші екологічні та політичні акції. Він був скрізь активним учасником, біля нього завжди була юрба студентів. Як історик, як філософ, як провидець, за рік до початку бойових дій, він розумів те, чого багато хто не розуміє й досі. Російсько-українська війна, війна двох світів і двох світоглядів, війна, яка тривала багато років, починає свою активну фазу, і він готовий був покласти власне життя задля перемоги у цій війні.

Вишита червоним на чорному Ярославоному светрі дата «30 листопада 2013 року» стала початком відліку у цій боротьбі. На ранок, дізнавшись про побиття студентів, я зателефонувала Василю Гречці, Ярослав саме був поряд із ним і розповів, як усе відбувалося, намагаючись аналізувати кожну деталь. Перед цим мене охопили сумніви, передчуваючи неминучість кровопролиття (влада не зупиниться ні перед чим, щоб розігнати Майдан), я хотіла вмовити хлопців поберегти себе. Однак, поспілкувавшись із Ярославом, зрозуміла, що мої спроби марні. Розгін студентів ще більше загартував прагнення боротьби проти злочинного режиму.

Наприкінці грудня 2013 року місцеві активісти почали гуртуватися, домовляючись, як краще їхати до Києва, організовувати варти, допомагати тим, хто постійно живе в наметах. Кожен, безперечно, був лідером, кожен намагався довести свою точку зору. Крім того на представників політичних партій відчувався вплив партійних керівників. Ярослав, хоч і дружив із «ударівцем» Тарасом Костіним, не перетягував ковдру на жодну політичну силу. Він, як вовк-одинак, їздив на Майдан до виснаження не для того, щоб комусь щось доводити, а для того, щоб бути там, де потрібний Україні. Під час місцевих віче людей вражали його безстрашність, його переконлива сила духу і патріотизм. Він заряджав цією силою оточуючих.

Спостерігала за Ярославом 22 січня, коли на Майдані з'явилися перші загиблі. Було дуже холодно, через мокрий сніг із дощем, не хотілося виходити із намету, а він у рожевому дощовику тільки трішки погрівся і знову вирушав на барикади.

Я не була свідком поранення Ярослава 18 лютого 2014 року. Напередодні ми всю ніч намагалися не пустити автобуси із антимайданівцями до Києва, виловлювали «тітушок» у нічному місті і на об'їзній. У Київ ми поїхали із Олександром Яремою, Василем Гречкою,

Валерієм Мартишком. Про поранення Ярослава дізналася близько опівдня від Валентина Щербини, рука якого теж була зламана і забинтована. Коли читала книгу Ярослава, зрозуміла, що він загинув ще тоді, у Маріїнському парку. Просто Бог подарував йому майже два роки, щоб він довершив земні справи. Щоб очолив ГО «Майдан Переяславщини» і «Самооборона Переяславщини», щоб брати участь у просвітницьких, екологічних, волонтерських акціях, щоб написав свою книгу для всіх нас, щоб побачив, як народиться його донечка Лізуня, яка дуже на нього схожа.

Ці два роки особисто для мене стали найяскравішими у житті завдяки Ярославу. Якщо хлопці усували жіноцтво від акцій «Самооборони Переяславщини», вважаючи патрулювання, боротьбу із злочинністю досить небезпечними справами, то громадська діяльність «Майдану Переяславщини» – яскравий приклад самоорганізації населення, створення справжнього волонтерського руху і місцевого самоврядування. Проблеми, які щопонеділка вирішувалися на раді «Майдан Переяславщини», накопичувалися у містян роками. Ми самовіддано намагалися їх вирішувати, деякі досить успішно. Ярослав був не лише спікером, але й досить часто третейським суддею. Члени ради «Майдан Переяславщини» мали те, чого не вистачає депутатам міської і районної рад – почуття відповідальності за ті події, свідками і учасниками яких вони є.

Одного разу, коли ми з Ярославом стояли у екомаркеті, збираючи пожертви на армію, він сказав: «Чи думав коли-небудь я, професор, доктор наук, що жебракуватиму біля входу до магазину? Але як подумаю, що ця допомога потрібна на передовій, всякий сором відходить на інший план». Того дня Ярослав дізнався про смерть свого товариша і майданівського побратима снайпера Динаміта (Сергія Оврашка), наступного дня поїхав на його похорон. Так само трагічно і незрозуміло обірвалося життя ще одного товариша Потапенка – розвідника Маестро (Сергія Костакова).

Волонтерські поїздки на схід – окрема тема. Влітку 2014 року, коли бронежилети були на вагу золота, а каски не можна було знайти ні за які гроші, Ярослав із Сашею Чорним, Павлом Ващенком ризикували життям, щоб допомогти тим, хто захищав Україну. Іноді бронежилети, які ми припасали для захисту волонтерів, переяславці залишали на передовій.

Мені так багато хотілося б розповісти: як і чому Ярослав відмовився від посади голови РДА, як пікетували Верховну Раду, протестуючи проти надуманих партійних квот, як вчив мене, журналіста із майже 20-річним стажем, писати статті, як вмів розставляти пріоритети. А ще: як пробиралися під купол Верховної Ради, з однією метою – передати особисто в руки листи-прохання впливовим депутатам. Як біг за мною майже квартал, бо я, надувши губи, неодмінно хотіла дати подяки усій сотні дітлахів, які прийняли участь у конкурсі «Єдина Україна». Весь день потім їх роздруковувала, а вранці, коли Ярослав Потапенко підписав, Юра Ходаківський розвіз ці нагороди по школах. Як щиро підтримував тоді, коли відверталися усі, як давав читати книги, які необхідні саме в той момент, як вмів дружити і підтримувати навіть тоді, коли друзі в біді.

14 січня 2016 року ми поверталися із Світланою Тетерею із виставки, по вулиці Мазепи зустріли Наталію Любомирівну Заїку і Миколу Тихоновича Товкайла. Світлані зателефонувала сестра, сказавши, що помер Потапенко. Я не повірила. Не так давно злі переяславські язички вже «хоронили» один за одним відомих у місті людей. Досі собі не пробачу і буду завжди просити пробачення у Руслани Потапенко, що зробила так, як завжди робив Ярослав: спробувала відразу спростувати плітки. Короткі обірвані гудки пройняли від маківки до п'ят страшною здогадкою...

Я двічі була сердита на Ярослава Потапенка. Ні, не тоді, коли за місяць до смерті написав на моє ім'я заяву про складення повноважень голови ГО «Майдан Переяславщини» (я одна з небагатьох, хто зрозумів і прийняв це рішення), і не тоді, коли під час Шевченківських читань прочитав вірш «Розрита могила», який я планувала читати. Сердилася, точніше вболівала серцем за те, що Ярослав не зміг вберегти себе у Маріїнському парку 18 лютого. Сердилася, точніше відчувала серцем, що пішов із життя саме тоді, коли він був нам усім так необхідний.

Мені часто сниться Ярослав, чомусь завжди усміхнений. Не боюся зізнатися, що його смерть – найбільша втрата у моєму житті, після втрати батька. Він вчив бути щирим і нічого не боятися. Тільки зараз побачила, що на багатьох фотографіях, які відображають найважливіші моменти мого суспільного життя, ми стоїмо поруч. Він мав таку потужну енергетичну силу, що не потрібно було його бачити, для того, щоб почуватися в безпеці у найнебезпечніших місцях. Навіть знаючи, що його вже немає, постійно відчуваю його невлучиму присутність, всі свої найважливіші рішення в громадському житті приймаю під його впливом. А ще відчуваю

величезну провину за те, що хоча б частину його турбот ми не взяли на себе, не розвантажили тягар відповідальності, що став невідомою ношею і зупинив життя на самому злеті.

*Світлана Шевченко,
учасник Майдану, волонтер*

ВІН ПРОСТО ВЧИВ НАС ДУМАТИ, ВЧИВ НАС БУТИ СОБОЮ...

Неймовірно тяжко писати про Ярослава Олександровича Потапенка і усвідомлювати, що це остання шана для цієї неймовірної людини, особистості котрої вже немає поміж нас. Просто в один момент втрачаєш однокумців, друзів, з котрими міг говорити без фальші і прикрас.

Ярослав Олександрович для мене це не просто викладач, чи гарний знайомий, дружбу з яким можна було використати у своїх корисних цілях – ні. Він завжди залишиться в моїх спогадах, як вчитель, старший товариш, наставник, з котрим не було соромно чи незручно ділитися всім наболілим.

Знайомство з ним не було якоюсь феєричною подією, як ви могли подумати. Просто прийшов до нас на пару ще один викладач, вести доволі нуднуватий для нас першокурсників предмет під назвою «Основи наукових досліджень». Ну що там може бути цікавим, думав я, крім нуднуватих сто разів переписаних МОНівських рекомендацій?! Але навіть цей предмет він перетворив в один з найцікавіших на першому курсі. Вже за місяць я міг прогуляти з однокурсниками будь-яку пару, крім його. Важко писати сухими рядками про стиль викладання Потапенка, напевно найлегше сказати, що ті, хто не був на його парах, нічого не зрозуміють про стиль його педагогічної діяльності. Він не муштрував нас, не мучив прописними «аксіомами», ні, він просто вчив нас думати, вчив нас бути собою із власною точкою зору, а не папугами, котрі б переказували учням міністерські програми. Ярослав Олександрович не сприймав пари, як роботу, ні, мені здається, він уявляв собі це як можливість поспілкуватися з наступними поколіннями у невимушеній обстановці і він дійсно готувався до своїх лекцій, а не перечитував 120 хвилин свої студентські конспекти чи роздруківки із Інтернету.

Період навчання нашого курсу це, перш за все, період диктатури Януковича і його вірного проросійського сатрапа Табачника, а тому, на фоні протесту думаючих верств суспільства і схожості поглядів, ми з Ярославом Олександровичем зблизились і продовжували дискусії про майбутнє держави за межами університету, дивно, але саме різні погляди нас і зблизили, все ж напевно саме в діалозі і народжується істина. Він, будучи гуманістом, підтримував мирні методи зміни владної системи в державі, ну а я любитель воєнної історії і по причині своєї молодості був прихильником змін радикальних, методів XVIII століття. Так поступово в дискусіях на гуртках, конференціях, парах ми дійшли до пам'ятного 2013 року, періоду великих сподівань і звершень, і, як вже зрозуміло, часу невикористаних можливостей. Напевно я був одним з небагатьох, хто бачив еволюцію поглядів мого вчителя від мирних протестів весни – початку осені 2013 року до народної війни, котра в іншій формі триває й сьогодні.

Майдан неймовірно зблизив нас, ми стали братами в боротьбі. Тільки там, на морозі, на вулиці чи в палатці, ми відчували себе людьми, а не біомасою. Ярослав пережив розгін студентського Майдану і це змінило не тільки його погляди, це змінило його самого, він і я разом з ним зрозуміли стару дідівську істину Холодного Яру – «Перемога або Смерть». Шляху назад в нас вже не було і ми продовжували боротьбу, через хвороби, фізичну і духовну втому ми незворушно йшли вперед до перемоги. Він, будучи доктором історичних наук, міг відсиджуватися за спинами простих протестувальників, але він був не таким, він був з нами, називаючи себе рядовим солдатом революції.

Пам'ятаю свій шок, коли після невдалого штурму Майдану вранці 10 грудня в нього вже наприкінці не витримали нерви і він розповів нам з Т.В. Костіним про вагітність своєї дружини Руслани. Я тоді зрозумів, що він мав всі моральні права не продовжувати свою активну боротьбу, адже був годувальником сім'ї, але він продовжував боротись, бо бажав іншого ніж в нас життя для своїх дітей. Взагалі відносини між Ярославом і його дружиною напевно до кінця мого життя стануть зразком сімейної добропорядності, коли труднощі і життєва рутинна не вбили почуття. Він дивився і спілкувався з нею наче закоханий юнак на першому побаченні і це було прекрасно.

Неймовірно виглядали і спроби Ярослава відпроситися у неї на Майдан в найкритичніші моменти, в хід йшло все, навіть пояснення того, що він буде не сам, а зі мною та іншими, і ми його захистимо. Це звучало смішно, адже ми навіть поруч не стояли з ним у фізичних можливостях. Потапенко – це зразок поєднання інтелектуальної і спортивної сили в одній людині.

Майдан закінчився для нас з ним майже однаково, обоє отримали важкі фізичні травми 18 лютого 2014 року, але якщо я місяць відлежувався в гіпсі вдома, то Ярослав ні на хвилину не припиняв своєї громадської діяльності. Взимку 2014 року в місті був створений Майдан Переяславщини і його самооборона, котрі фактично після повалення злочинного режиму втримали порядок у місті. Серед керівників був Ярослав Олександрович Потапенко, на жаль, люди в нас різні (на одного козака три гетьмана), а тому всі підкилимні інтриги, волонтерство, незагоєні фізичні, а, головне, душевні рани почали спалювати мого друга. Я радив йому декілька разів покинути хоча б керівництво в ГО «Майдан Переяславщини», але він не міг, адже взяв відповідальність за людей. Так тривало без перерв до 2015 року. Влітку ми з ним спілкувались рідше, але в ті хвилини, коли я мав приємність чути його голос, він говорив про те, що неймовірно виснажений. Ми обговорювали з ним його книгу, котру він з великим запалом розпочав писати, потім неймовірні переживання прожитого на Майдані, найкривавішого, того, що я ще й сьогодні боюсь пригадати. І, як наслідок, на уроці пролунав дзвінок і товариш в трубку сказав: «Саша, знаєш, Ярослава нема», – шок, сльози, ненависть до світу за його несправедливість.

Ярослав Олександрович Потапенко завжди житиме в моєму серці, а поки про нього пам'ятаємо ми, він живий. І сьогодні, коли в мене якісь труднощі в житті чи на роботі, перше що я думаю, а щоб зробив Потапенко, цей незборимий боєць за справедливий, кращий світ. Нашим вічним обов'язком перед ним і тисячами інших є продовження славних традицій визвольної боротьби українського народу в прагненні до перемоги.

Олександр Кубар,

*випускник історичного факультету 2014 року,
аспірант кафедри історії та культури України*

**«Той, хто боїться – все життя живе у пеклі»
Я.О. Потапенко**

Ці слова сказані Ярославом Олександровичем мені на Майдані на початку грудня 2013 р. Тоді ми говорили про можливі сценарії розвитку подій і намагалися спрогнозувати ймовірність нового удару зі сторони бандитського режиму Януковича. Ці слова врізалися мені у пам'ять на все життя, адже тоді з нас ніхто не міг уявити, що буде далі.

Кожен з нас згадує Ярослава Потапенка як прекрасного викладача, гарного сім'янина, друга та як мудреця, до якого можна звернутися за допомогою. Проте його пам'ятають як лідера, бійця Майдану, волонтера. Напевно важко кожному з нас зрозуміти, коли Ярослав Олександрович став революціонером, адже кожна особистість проходить певну еволюцію у власній свідомості. Тому хотілося згадати початок формування його революційної свідомості.

Я не знаю чи був Ярослав Олександрович раніше радикально налаштований проти олігархічної системи в Україні, яка склалася протягом кінця 1990-х – початку 2000-х рр. Вперше він згадав про можливі революційні зміни на одній із конференцій, організованих у 2010 р. істориками і філологами нашого університету. Тоді кожен з нас заговорив вперше про можливі зміни в країні, проте Ярослав Олександрович сказав те, про що всі ще боялися говорити. Він поставив питання: «Хто готовий підтримати революційні зміни в країні?». Більшість підтримали. Особисто для мене саме тоді розпочинається революційний шлях Ярослава Олександровича Потапенка. Цей період – від осені 2010 до весни 2013 рр. – варто характеризувати як дореволюційний підготовчий етап.

Варто відзначити, що в цей період не лише Ярослав Олександрович ідеологічно, психологічно та морально готувався до ймовірних революційних змін, але готував нас. Так, на його парах неодноразово відбувалася 10-хвилинка (а то й більше часу) так званої

«політінформації», на якій він ділився своїми думками з приводу сучасної політичної обстановки. Проте він чекав більше від нас думок на рахунок цих подій і намагався нас запалити, що йому і вдалося. Згадується, як на одній із таких пар він зазначив, що ситуація досить складна в Україні, а народ є дуже інертним. Характеризуючи стан суспільства і можливі перспективи, Ярослав Олександрович зазначив: «Я і Кубар Саша напевно станемо окремими дисидентами, доки інші або шукатимуть спосіб вижити, або пристосуються» (цитата недослівна, але сенс той). Мабуть, тоді він не вірив у можливість того, що нація повстане, хоча прогнозував це задовго до початку Майдану.

Наступним етапом стала революційна готовність до змін. Відтак цей період розпочинається весною 2013 р., коли Ярослав Олександрович все частіше говорив, що досить боятися – потрібні дії. Саме весною відбуваються перші передмайданні акції, зокрема 7 квітня та 18 травня («Україно вставай!»). Ці акції мали закласти початок змін, проте вони вже тоді показали слабкість «трьохголого змія-горинича» під назвою опозиція. 18 травня разом із Ярославом Олександровичем вирушила і група студентів. Якщо чесно, незвично тоді було бачити доктора наук, який кричить: «Зека на нари, а я пішов на пари». Але можливо цього прикладу нам і не вистачало. Відтак, Ярослав Олександрович уособлював людину, яка поєднала мудрість, сильний незламний дух, хоробрість.

Восени 2013-го, паралельно з навчанням, ми спостерігали за першим етапом російсько-української війни та чекали підписання угоди про Асоціацію. Проте, «зек» повівся не по «поняттях». Відтак, 21 листопада розпочинається Євромайдан. Ми приєдналися до нього 24 листопада. Вже тоді Ярослав Олександрович назвав це новим етапом національно-визвольної революції і говорив про необхідність реальних дій. Тоді було важко говорити про його радикальність. Проте після 30 листопада все змінилося. У той момент він став, у певній мірі, одержимий ідеєю нових радикальних змін. На початку грудня, перебуваючи разом Ярославом Олександровичем на Майдані, я почув від нього слова про те, що протистояння з силовиками – це питання часу. А, отже, не потрібно боятися, адже «той хто боїться – все життя живе у пеклі». Мабуть, все життя я пам'ятатиму ці слова. З кожним днем проведеним на території нової Майданівської січі, Ярослав Олександрович все частіше говорив про необхідність наступу.

Варто додати, що за два з половиною місяці погляди Ярослава Олександровича стосовно подальшого розвитку революції стали більш радикальними. Він пояснював це простими словами: «якщо ми не зможемо вистояти, то нас зламають». Він розумів, що будь-яка спроба піти на поступки Януковичу може стати своєрідним каталізатором для масових репресій активістів та невдоволеного населення. А, отже, ні в якому разі не потрібно було слухати пропозиції влади про амністію тим, хто вийде з Майдану.

Постмайданний період позначився на еволюції поглядів Ярослава Олександровича. Перехід російсько-української війни із пасивної у активну фазу, а також розчарованість у новій владі змусили Потапенка задуматися над майбутніми можливими змінами в країні. Перебуваючи на ході, присвяченій Святославу Хороброму 3 липня 2015 р., він говорив з командирами добробатів про ймовірність нових революційних змін, оскільки нова влада «бариг» для нього була страшнішою ніж влада тупого «гопника». Тоді згадуються його слова, що потрібно діяти, інакше потім нас задавлять.

Варто зазначити, що головною ключовою силою в політичному майбутньому України, в поглядах Ярослава Олександровича, була молодь, вихована у патріотичному дусі. Вперше про це він говорив на конференціях восени 2010 р., вважаючи своїх студентів здатними до здійснення змін у державі. Він також вірив у те, що нове покоління набагато сильніше, розумніше та активніше через відсутність «совкового» мислення у своїх головах. Проте зазначав, що необхідно всю цю енергію спрямувати в правильне русло, інакше вона буде марно витрачена. Тому власним прикладом спортсмена, науковця, активіста він надихав кожного зі своїх студентів діяти, працювати над собою та не боятися. Їдучи на Майдан, Ярослав Олександрович сказав мені одну річ: «Працюй і Бог воздасть тобі». Він по-своєму її пояснив, але я зрозумів одне, якщо ти будеш працювати над собою, неважливо у якій галузі, то рано чи пізно отримаєш свою заслужену нагороду.

Про Ярослава Олександровича можна говорити багато. Особисто для мене він був не лише гарним викладачем, але й другом і наставником. До нього я завжди міг звернутися за допомогою і знав, що він допоможе. Він готовий був іти кожному на зустріч, крім тих, хто був ворогом для України. Для кожного з нас він став прикладом незламності, геніальності та активності. Тому

потрібно продовжувати його справу та побудувати життя міста, району, області та країни в цілому так, як цього хотів Ярослав Олександрович.

*Валерій Новородовський,
випускник історичного факультету 2014 року,
аспірант ННСГБ НААН*

ЯРОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ВМІВ НАДИХАТИ ЛЮДЕЙ, ВІДКРИВАТИ У НИХ ПРИХОВАНУ СИЛУ

Згадуючи Ярослава Олександровича не можливо не усвідомлювати того, з наскільки фундаментальною людиною ми були знайомі. Будучи талановитим викладачем, мудрим наставником та справжнім другом для багатьох студентів Ярослав Потапенко зумів заслужити надзвичайно велику повагу та довіру як з боку колег по роботі, так і серед студентського колективу. Безперечно, ще багато років він буде служити прикладом справжнього чоловіка, педагога та відважного і мужнього лідера, яким Ярослав Олександрович являвся в житті.

Згадуючи практичні чи лекційні заняття в університеті варто відмітити, що з Ярославом Олександровичем завжди було цікаво. Він приходив до нас зі свіжими новинами, тримаючи в руках декілька свіжих газет чи журналів, в яких йшлося про недавні події в країні, і ми постійно їх гаряче обговорювали. Комуś може здатися, що політика – це нецікаво, але з Ярославом Потапенком не було не цікавих тем. Спілкування з ним на будь-що постійно набувало особливого забарвлення, діалоги, не рідко суперечки, вкривалися якоюсь особливою палітрою геніальних ідей, висновків, пропозицій, що змушувало часто нас переосмислювати багато речей та дивитися на світ по-новому. Поряд з цим він був готовий будь-кого підтримати в найскладніший для нього час, за що, напевно, і отримав ту велику підтримку серед студентів, які були готові прийти на допомогу у будь-яку мить.

Безумовно, Ярослав Олександрович мав Божий талант справжнього викладача і вже це не може не викликати величезної поваги до цієї людини. Але мені цей героїчний чоловік найбільш запам'ятовувався іншим. Напевно, лідер Переяславського Євромайдану і сам не усвідомлював того, наскільки сильно за ним були готові йти люди. Саме якості справжнього лідера, такі як відвага, вміння критично мислити, тверезо оцінювати ситуацію, сміливість брати на себе відповідальність не лише за себе, а й і за інших відклалися у моїй пам'яті.

Вперше я мав змогу це оцінити під час «Революції гідності». В грудні та на початку січня ми з друзями були в дома, на майдані з нас ще ніхто ні разу не був. Але бажання все побачити на власні очі і раз та назавжди поставити крапку в суперечках, які точилися навколо нього було надзвичайно сильним. Тому після зимових канікул ми твердо вирішили, що поїдемо туди. Знаючи, що Ярослав Олександрович від самого початку брав активну участь у «Революції гідності», ми без вагань звернулись до нього і він нам допоміг. Коли ми вперше там опинилися, то запитань було більше ніж відповідей, Ярослав Олександрович навіть жартував з цього приводу, запитуючи чи я бува не таємний агент Москви. Та, дійсно, що мене вразило, так це неймовірний «дух» Майдану, його незабутня атмосфера, щось метафізичне, що парувало в повітрі і наповнювало тебе сміливістю, бажанням діяти, боротися за свої ідеали та цінності. Там був відсутній страх, навіть 18 лютого в Маріїнському парку, коли нас оточили беркут та тітушки. Натомість панувала взаємовиручка від зовсім не знайомих тобі людей, відвага, самопожертва та незабутня енергія, здавалось космічна, яка вбивала втому та наповнювала тебе життям. Це може здатися дивним, але з подібними відчуттями я зустрічався раніше, це було тоді, коли я вперше познайомився з Ярославом Олександровичем. Від нього, як і від Майдану тоді, також ішла ця енергія, вона, скільки я його знав, завжди була присутня у ньому і цей незабутній «дух» Майдану постійно відчувався поряд з Ярославом Потапенком.

Не раз Ярослав Олександрович виручав нас у складних життєвих ситуаціях. Допомагав без вагань і будь-якої корисливості. Та найбільшу допомогу, яку він для нас робив, це поїздки на фронт від початку Російської агресії. Волонтерська допомога для Українських бійців, що і зараз захищають нас від «улусу золотої орди», є по-справжньому безцінною не тільки для нас, але і для усієї країни. Саме на плечах таких людей наша держава вистояла під тиском агресії Москви,

в той час, коли так звана «еліта» країни, наші політики, залишались вражені корупційною чумою, продажністю та колаборанством.

Не зважаючи на весь той величезний тягар відповідальності, який Ярослав Олександрович брав на себе, він постійно знаходив у собі сили не зупинятися, продовжувати боротьбу за кращу долю для своєї країни. Згадуються слова із останньої книги, написаної в останні дні життя Ярослава Олександровича, яка, безумовно, є не менш фундаментальною ніж її автор: «Хтось втомився, розчарувався, зламався, виснажився, «перегорів» – але багато хто знаходить в собі сили рухатися далі, досягати успіхів, рятувати країну. Честь і хвала цим людям! Мусимо перемогти й подарувати нащадкам кращу, чеснішу, справедливіше державу». Саме таким і був Ярослав Потапенко. Він не вмів втомлюватися у боротьбі за свою державу, завжди знаходив сили рухатися далі, досягати успіхів і не зупинятися. Честь і хвала Ярославу Олександровичу!

Будучи доктором історичних наук, він ніколи не нехтував думкою інших людей, не зважаючи на їх статус та положення в суспільстві. Умів прислухатися до кожного і аналізувати сказане. Не нав'язував своєї позиції, натомість розсудливо розбирав будь-яку проблему і з повагою ставився до будь-яких думок. Ярослав Олександрович вмів надихати людей, відкривати у них приховану силу. Це була велика людина, яка закарбувалася назавжди у пам'яті багатьох, хто був з ним знайомий.

Він боровся за життя бійців на сході України, за майбутнє покоління в університетських коридорах, за долю мешканців рідного йому Переяслава. Такі люди не зникають безслідно в історії, так само вони не можуть зникнути з наших сердець, у яких залишили свій слід. Ярослав Потапенко являється прикладом героя України, відчайдушного борця за справедливість, справжнього чоловіка, обдарованого викладача та людини свого слова. Саме таким ми будемо його пам'ятати. Він завжди дотримувався сказаного, виконував обіцяне, доводив справи до кінця. Ярослав Олександрович завжди був готовий прийти на допомогу, підтримати у скрутну хвилину, дати слушну пораду. Справді, найкращі покидають нас найраніше, але ніколи не безслідно. Той слід, який залишив Ярослав Потапенко є безцінним і наш обов'язок прожити життя так, щоб не розчарувати його, людину, яка для багатьох являлась другом, наставником, героєм!

Тарас Сафонюк

студент історичного факультету

ПАМ'ЯТІ НАСТАВНИКА І СПРАВЖНЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТА ЯРОСЛАВА ПОТАПЕНКА

14 січня 2016 року на 41-ому році раптово обірвалось життя непересічного викладача, доктора історичних наук, професора та просто Людини, яка всю себе віддавала служінню рідній державі – Ярослава Олександровича Потапенка. Згадаймо великого Наставника, який не словом, а ділом, віддаючи всього себе, творив щасливе «завтра» для своєї держави та на власному прикладі вчив цьому молоде покоління українців.

Народився Ярослав Олександрович 28 жовтня 1975 року у селі Пірново на Київщині. Закінчив Переяслав-Хмельницьку школу №6, був товариським і розважливим хлопцем, за що його і донині поважають однокласники. Потім розпочав навчання у нашому педагогічному університеті, за спеціальністю «Всесвітня історія і народознавство», де і залишився згодом викладати на рідному історичному факультеті. Своїми спогадами про те, як Ярослав Олександрович читав свої перші лекції, поділився колишній студент-історик *Олександр Шевченко* (1999-2005 навч. роки): *«Спочатку, на перших лекціях, у нас майже ніхто його не слухав: шуміли, не реагували на нього, навіть, бувало, не ходили на пари. Багато хто думав, що він молодий і з ним можна буде «і так все вирішити». Але не так сталося, як гадалося! Всю серйозність його предметів ми зрозуміли, коли ледве не злетіли зі стипендії і отримали за пропуски «на горіхи» в деканаті. На семінарах Потапенко забороняв читати із зошита, потрібно було відповідати на запитання самостійно, без додаткової літератури. Пояснював нам, що таке маргіналізація сучасної молоді, а за вікном, біля другого корпусу, якраз хтось зі студентів дуже матюкався – це був найкращий наочний приклад. Інколи підміняв його на лекціях і семінарах у молодших курсів, а цю честь мав не кожен! Завжди з притаманними йому манерою*

читання і гумором. Важко повірити, що його не стало. Я завжди пам'ятатиму його енергійним, працьовитим, ввічливим і людяним».

...так воно і є. Ярослав Олександрович завжди був одним з найулюбленіших викладачів на факультеті. Його лекцій та семінарів завжди з нетерпінням чекали студенти, бо кожне заняття він проводив не традиційно, а щоразу з актуальними наочними прикладами із життя, які він завжди, в ході своїх досліджень, тезисно виписував собі на чорновик або окреслював олівцем на першоджерелі. Пари завжди проходили в легкому творчому руслі, з притаманним Ярославу Олександровичу життєвим гумором та іронією, без яких не можна уявити жодну з його пар. Завжди толерантний, до студентів завжди на «Ви». Напевно, і тягнулось до нього студентство через те, що для кожного він міг приділити час, знайти підхід, підказати щось не тільки в галузі історичної науки, а й науки життя. Він, незважаючи на те, що був професором і доктором наук за рангом, для багатьох із нас, студентів, в душі був справжнім Другом, але це ніяк не назвеш панібратством – Друг за позицією і духом, Друг за світосприйняттям і баченням. Єдина відмінність полягала лише в різниці у віці і статусі викладача. Все інше, здебільшого, стиралось.

Багато хто згадує його як майстра спорту з кікбоксингу, викладача курсів цього мистецтва. Його спортсмени-вихованці завжди пам'ятатимуть ту легкість подачі навиків кікбоксингу, коли Ярославу Олександровичу вдавалось дати вихованцям таке завдання, виконавши яке, спортсмен мимоволі міг засвоїти те, що до того йому не вдавалось.

Але багато хто з нинішніх студентів історичного факультету запам'ятає його як побратима у, за його ж словами, «черговому етапі національно-визвольної боротьби за волю і незалежність України» – Революції гідності. Він завжди був небайдужий до будь-яких проявів несправедливості і надихав на боротьбу всіх нас! Пліч-о-пліч, зі своїми студентами вистояв він і під кийками «Беркутів» в кроваву ніч на 30 листопада, і на Інститутській, і в Маріїнці... Спогади ніколи не покинуть серця і душі тих, хто разом з ним в ті дні теж був у вирі «вогняної зими»! Зібравши однодумців у лави самооборони, продовжив боротьбу в Переяславі, де, спільними зусиллями, разом з міліцією, було організовано патрулювання міста, з метою запобігання різноманітних провокацій і забезпечення правопорядку і спокою в нашому рідному місті. Не залишався осторонь і війни на Сході, об'єднав волонтерів і здійснив десятки поїздок у зону проведення АТО, завжди доставляючи захисникам все найнеобхідніше у той чи інший період визволення української землі від російської окупації.

Про Ярослава Потапенка і його позитивний вплив на виховний процес молодого покоління української нації можна говорити годинами, але все це буде зайвим, в порівнянні з тим, що відчувала і відчуває кожна людина, яка знала цього великого українця, невтомного борця, неповторного наставника і новатора-науковця, автора численних наукових доробків, вірного друга і соратника, приклад для наслідування, справжнього героя своєї землі і просто людину, яку багато хто з нас пам'ятатиме все своє життя – Ярослава Олександровича Потапенка. Багато гарного він зробив на своєму життєвому, але так рано обірваному, шляху. Тож давайте зробимо все належне для того, аби пам'ять про цю людину ніколи не згасала в наших серцях. Давайте поширювати серед українців той науковий заповіт, який залишила ця людина у своїх наукових працях. Давайте продовжувати ті світлі, добрі та потрібні справи, які розпочав Ярослав Олександрович Потапенко. Ми зробимо все для того, аби бути гідними українцями, що житимуть за тими принципами та ідеями, за якими жив наш Наставник і Побратим.

Світла пам'ять про Ярослава Олександровича до скону житиме в наших душах і серцях!

Герої не вмирають! Слава Україні!

Максим Левченко,
студент історичного факультету

ПОТАПЕНКО ЯРОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ – ПРИКЛАД ЧОЛОВІЧОЇ ДОБЛЕСТІ, ЗРАЗОК СПРАВЖНЬОГО ПЕДАГОГА

Певно кожній людині потрібен поштовх, щоб спрямувати її у певне русло життєдіяльності, як в хорошому напрямку, так і в поганому. Даний поштовх залежить від ряду життєвих обставин, в які ти потрапляєш, але, перш за все, тебе спрямовують ті люди, що перебувають у твоєму

найближчому оточенні. Мені пощастило мати у своєму оточенні воістину героя української нації, Потапенка Ярослава Олександровича.

Ще з самого початку навчання в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» складалось відчуття якоїсь однотипної буденності, все йшло своїм шляхом, не вистачало якоїсь різноманітності, якоїсь особливої зацікавленості в навчальному процесі, але до того часу, доки не розпочались перші заняття у цієї великої людини. Перш за все, його заняття характеризувалися творчим підходом до розвитку особистості. З кожним днем від давав нам можливість все більше відкривати потенціал злету наших думок, формування нашого розуміння навколишніх подій через вивчення їх з усією різноманітністю підходів до їх трактування. Все це ми описували у своїх творчих роботах, аналізуючи які, він міг прорахувати можливі наші проблеми в розумінні чогось важливого і одразу ж підказував на що, перш за все, потрібно звернути увагу для того, щоб стати ближчим до можливості стати професіоналом у своїй спеціальності, а, перш за все, морально освіченою особистістю.

Та все ж, характеризувати його чисто як педагога не є, на мою думку, правильно, адже Ярослав Олександрович, був, перш за все, ідейним натхненником, патріотом, що нам продемонструвала Революція Гідності. Одразу ж, як тільки розгорілись ключові події Майдану він не думаючи ні секунди вирушив боронити честь і гідність нашої держави, хоча це навіть не правильно сказано, правильніше буде – честь і гідність всього українського народу. А найважливіше з усього, це те, що за ним потягнулись люди, люди, які можливо ніколи б і не могли подумати, що стануть не просто свідками таких подій, а й безпосередньо їх учасниками. До цього часу, здається дещо дивовижним, як в часи тотального морального застою суспільства може з'явитись така сильна особистість, яка підніме цілу громаду такого історично великого міста як Переяслав. Прикладів таких людей мало навіть в історії нашої держави.

Звісно, його методика роботи зі студентами була дуже хорошою, але відкрився він для нас, перш за все, після подій Революції гідності. Після цього, особисто я перестав його сприймати суто як викладача, він став прикладом, людиною, яка дала справжній стимул для розвитку. Ми з одногрупниками намагались виправдовувати ті надії, які він в нас вкладав, саме він задавав ту планку, до якої ми прямуємо.

Поступово ставало помітно втому на його обличчі, причиною якої були розчарування в більшості подій, які проходили після Майдану, а також відчувалась скорбота за загиблими, яку він, як ніхто інший, приймав близько до серця. Насправді, він дуже болісно переживав усі негативні речі, що відбувались в нашій державі, мовби ніс за це індивідуальну відповідальність. Це його реально виснажувало, хтось би інший взагалі б такого не витримав. Він вже був готовий піти воювати на Схід. Але сталась грандіозна подія в його житті, подія, що наповнила його новою енергією, подія, після якої він ще більше почав працювати, віддаючись на повну у громадській та волонтерській діяльності. Ця подія – народження його прекрасної доньки Єлизавети, що і стала його головним стимулом працювати на благо України, держави, де його доньці жити, держави, що була для нього стимулом удосконалюватись, адже щоб розвивалась держава, потрібен розвиток кожного члена суспільства. І саме він став прикладом цього індивідуального розвитку.

Ще одну дуже важливу сторону Ярослава Олександровича хотілося б відмітити, а саме позицію його як чоловіка-сім'янина. Я ніколи не зустрічав, та й певно не зустріну, такого прикладу чоловіка у сім'ї. Той рівень спілкування, рівень гармонії, з яким він підходив до сімейного життя, важко знайти у самих ідеалізованих книгах. Такої відданості і любові до сім'ї важко зустріти. Звісно, кожен сім'янин проявляє себе по-різному, але даний приклад є зразковим особисто для мене. Дуже цікаво було спостерігати за тим, наскільки Ярослав Олександрович різниться в буденних університетських чи повсякденних умовах і в особистому житті, і мене просто приголомшило те, що різниці, як на мене, й немає. Звісно сім'я для нього була на першому місці, але вразило те, що культура спілкування, ставлення до людей у різних ситуаціях залишалась на тому ж рівні, а саме на високому рівні поваги до інших думок і захисту тих, хто йому довіряє.

Важко насправді описувати якісь конкретні події, пов'язані з Ярославом Олександровичем, тому я зосередив свою увагу на тому, що мене справді в цій видатній людині захоплює. Тепер же, на мою думку, слід завжди враховувати перед вчиненням певної дії, думку про те, а що б в цій ситуації зробив би він, адже він у кожного з нас вкладав частинку себе, яку ми не повинні спалювати своїми вчинками.

Ярослав Олійник,

студент історичного факультету

ТАКИЙ ЯК ТИ, ОДИН ЛИШ РАЗ...

Ніколи не думала, що доведеться писати спогади про надзвичайно сильну, вольову, цілеспрямовану особистість, як Ярослав Потапенко. Важко переосмислити той факт, що тебе вже немає. А як не вистачає тих рідких зустрічей та розмов, під час яких ти завжди підбадьорював порадами та діями. Я вдячна долі за те, що маю право називатись твоїм другом, адже воно надавалося далеко не всім.

Це людина світло, одна доброта. Він був дуже турботливим чоловіком та батьком, надзвичайно скромною людиною, з неймовірною наполегливістю, загостреним відчуттям справедливості і обов'язку та шаленою працездатністю. Великий життєлюб Ярослав любив життя більше, аніж воно його... Він жив задля людей, їм дарував любов і дружбу – щедро, широко, беззастережно. Сердечний, добрий, стримано усміхнений, добре розумівся на людях і володів рідкісним, як на наш час, талантом прощення. Вибачав навіть тих, хто аж ніяк на це не заслуговував. Адже він дивився на все з висоти свого таланту, своєї мудрості, своєї безкорисливої незахищеності.

Після твоєї смерті я переосмислила слова пісні С. Вакарчука «Така як ти...», змінивши займенник на «такий», тому що таких як ти у цьому світі занадто мало. Я не буду перераховувати всі чесноти, які ти мав, оскільки їх і так всі знають, лише хочу згадати історію нашого знайомства, яке переросло у довготривалу дружбу, яку я буду цінувати все своє життя.

Поступивши в аспірантуру у 1997/98 навчальному році до ДПУ ім. М. Драгоманова, я й подумати не могла, що навчаюся в одній групі зі своїм земляком. Справа в тому, що Ярослав завжди був скромним, не дуже говірким співрозмовником, тому і знайомство, на той час, не відбулося.

Одного разу ми з групою відвідали рідкісну археологічну колекцію експонатів, яка прибула до Києва. Всі з цікавістю розглядали експозиції приватної колекції, не уявляючи собі історію їх походження та цінність, яку вони представляли. Оскільки наукового співробітника не було, в ситуацію втрутився Ярослав, який в деталях розповідав про деякі експонати колекції. Саме в цей момент усі одногрупники зрозуміли, що Ярослав Потапенко не лише надзвичайно ерудована людина, а й талановитий оратор. Саме тоді я ближче познайомила з ним.

Після закінчення аспірантури закономірним було те, що Ярослав зразу захистив дисертацію та почав працювати в нашому ВУЗі. Я захистилась через рік та розпочала трудову діяльність на кафедрі історії України, а потім перейшла на кафедру філософії та політології. Ця обставина не завадила нам спілкуватися протягом багатьох років.

Я надзвичайно ціную те, що наше спілкування стосувалось не лише професійних питань, а й мало особистісний характер. Ми не забували вітати один одного з різними святами, раділи народженню синів (різниця між моїм сином Вадимом та синомком Ярослава Іваном 2 місяці). Я мала за честь запросити на весілля до своєї доньки Ярослава з дружиною Русланою.

Ярослав Потапенко знаходив можливості тримати свою позицію, не поступатись принципами, але проблему вирішувати. Надзвичайним талантом Ярослава було те, що він завжди міг підібрати слова, спосіб, поведінку, міміку, щоб дійти консенсусу і нікого не образити. Дивлячись на нього, спілкуючись з ним – відчувалась якась неймовірна сила впливу на людей, сила інтелекту та впевненості.

Велика кількість людей, яким він допоміг вирішити різноманітні проблеми та негаразди, згадують його як відкритого, чуйного, доброзичливого товариша та друга. Навіть у звичайній розмові з ним кожен раз відчувалося, що невирішених питань немає. Скромний, розумний, працюючий, високопрофесійний, відповідальний, невтомний, виважений, надійний, вірний, щирий, талановитий, турботливий, безстрашний, завжди готовий прийти на допомогу. Це все про нього.

Зимового ранку 14 січня мені зателефонувала наша спільна колега і повідомила, що Ярослава Олександровича вже немає. Ці слова – немов сильний удар у груди. Було важко вдихнути, неможливо видихнути. Я дивилась на екран телефону і старалась зрозуміти почуте, і як риба, позбавлена води, хапала повітря. Перше, що спало на думку – це незрозуміла помилка і щоб її підтвердити я набрала його номер, сподіваючись що трубку підніме саме Ярослав. Ще більший розпач я відчула, коли слухавку взяла дружина Руслана і тремтячим від сліз голосом повідомила про трагедію.

Минуло більше півроку... І досі при згадці що сталося, від усвідомлення незворотності та глибини втрати у мене перехоплює дихання. Надто передчасно і несподівано його не стало.

Не віриться, що більше ніколи не почую його голос та пораду. Пішла Людина і в світі, як і в душі, утворилася порожнеча, яку нічим не можна заповнити. Залишилась пам'ять і добрі справи. Дуже прикро, що помирають найкращі сини України, які були б прикладом для всіх нас. Спочивай з миром, Ярославе, нехай земля тобі буде пухом, адже ти зробив усе, що міг, і навіть більше, для нас, твоїх земляків...

Інна Левченко,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії

«ВИХОВАТИ ЛЮДИНУ – ОЗНАЧАЄ ВИЗНАЧАТИ ДОЛЮ НАЦІЇ» (схиархімандрит Іоанн (1932-1991))

Ярослав Олександрович Потапенко... Сумно, гірко, нестерпно боляче писати про нього в минулому часі. І розуміти, що вже ніколи у коридорах університету не зустрінеш його кремезну, внутрішньо зібрану постать, не подивишся в добрі очі, які відображали постійну роботу розуму.

Уперше мені довелося спілкуватися з Ярославом на екзамені з Історії Радянської держави. Я, тоді ще молодий без наукового ступеня і вченого звання викладач, очікувала, що, як це іноді в нас буває, він скористається службовим становищем батька Потапенка Олександра Івановича. Проте, Ярослав, який паралельно з нашим історичним факультетом ще навчався у Києво-Могилянській Академії і тому не міг відвідувати лекції й семінарські заняття з названої дисципліни, разом зі студентами своєї переяславської групи з'явився на екзамен і блискуче його склав. Це викликало довіру і повагу. Далі ми – старше покоління викладачів факультету – спостерігали, як трепетно, ніжно, без зовнішнього епатажу розвивалися стосунки між молодим викладачем Ярославом Потапенком і студенткою історичного факультету Русланою, які увінчалися створенням міцної, наповненої любов'ю і взаєморозумінням сім'ї.

Подальше спілкування з Ярославом уже як з колегою не розчаровувало, а лише відкривало нові позитивні грані його характеру. Завжди дивував його широкий кругозір, непересічні інтелектуальні здібності, фундаментальні наукові знання, гострота розуму і сприйняття, оригінальність мислення і трактування наукових ідей та суспільно-політичних явищ. Ці якості Ярослава як науковця та його громадянська позиція стали вирішальними, коли постало питання про підбір викладачів на кафедру політології для підготовки студентів по спеціальності «Політологія». У результаті Ярослав Олександрович став найяскравішим викладачем нашої кафедри. Здавалося, він потрапив у свою стихію, оскільки студенти-політологи, так само як і він сам, були зацікавлені в осмисленні суспільно-політичних явищ, як українських, так і глобальних, а проблематика дисциплін кафедри дозволяла робити це на теоретичному рівні.

Ярослав Олександрович мав свою методику викладання, яка не була простим набором методів і засобів навчання. Це була педагогічна майстерність, яка базувалася, насамперед, на (я напевно не помилюся) головній рисі характеру Ярослава: повазі до людської особистості. Він не допускав менторства, високолого повчання, зневаги до будь-якої позиції. Більше того, він навчав мати власну позицію, артикулювати її, бажати і вміти відстоювати. Він навчав студентів самостійно мислити, його семінарські заняття не були банальним зачитуванням витягнутих з інтернету чи переписаних із підручників текстів, це було жваве обговорення самостійно підготовлених студентами творчих робіт на запропоновану зазвичай актуальну тему. Він уміло визначав і спрямовував проблематику бесіди. Ярослав Олександрович пропонував включитись у дискусію з авторами актуальних публікацій у тижневиках «Критика», «Український тиждень», інтернет-виданнях тощо. Він приносив в аудиторію, ділився зі студентами власноруч опрацьованими текстами у періодичних виданнях, і це були зразки роботи науковця. Завжди вражала висока розумова дисципліна Ярослава: читаючи текст, він бачив і відмічав (підкресленням, обведенням, знаками оклику, питання тощо) думки, міркування, які можуть знадобитися у власних наукових пошуках чи у викладацькій діяльності.

Талант педагога проявляється не лише в позитивному ставленні до людей, а й у любові до діяльності, якою займаєшся, у небайдужому ставленні до матеріалу, який викладаєш. Педагог – це, перш за все, особистість, із власною життєвою позицією, чітким стрижнем, великим серцем.

Усе це найбільшою мірою є характеристиками Ярослава Олександровича Потапенка як педагога-викладача. Тільки така людина може запалити і повести за собою. Для багатьох студентів він став взірцем справжнього чоловіка, друга, наставника, патріота своєї Вітчизни. За ним вони пішли на Євромайдан у листопаді 2013 р., з ним вони відстоювали гідність українців у січні-лютому 2014 р., боролися з місцевими чиновниками, займалися волонтерством. Вони повірили йому. Його раптовий відхід став страшною особистою трагедією для багатьох із них. Хочеться вірити, що вони гідно справляться з цим горем, вийдуть з нього сильнішими і ніколи не зрадять тих ідеалів, заради яких їх учив жити і боротися Ярослав Олександрович.

Хотілося б відмітити ще одну характерну рису Ярослава – його толерантність. Маючи глибокі знання, тверді переконання, висловлюючи власні міркування, він завжди терпляче й уважно вислуховував опонента, не нав'язуючи своєї позиції. Здавалося, що навіть не погоджуючись з іншою думкою, він аргументи опонента тут же починав осмислювати і включати у свій дискурс або для спростування, або для подальшого розвитку.

Ярослав дивував своєю працездатністю, постійною внутрішньою зібраністю і роботою, та, водночас, простотою, доступністю у спілкуванні, негайною готовністю відгукнутися на потреби близьких і не зовсім близьких людей.

Коли говорять по-чиновницьки, що незамінимих людей немає – це точно не про Ярослава Олександровича. Викладати «його» навчальні дисципліни можуть інші викладачі, але це вже буде їх почерк. Ярослав Олександрович – викладач, педагог – це унікальне поєднання енциклопедичних знань, особливого, системного погляду на різні науково-теоретичні, суспільно-політичні явища і процеси, яскравість риторики, міждисциплінарний підхід, небайдужість серця, співучасть, дружня діалогова манера спілкування, що створювали атмосферу творчого пошуку навіть у невеликій аудиторії і спонукали до постійного самовдосконалення кожного студента, сприяли формуванню самоповаги, впевненості у власних силах і віри в себе.

Портрет Ярослава Олександровича – педагога, наставника доповнюють слова його вихованців. «Ярослав Олександрович для мене був безмежно мудрим, надзвичайно добрим, дійсно сильним як фізично так і духовно, адже він постійно доводив справу, за яку брався, до кінця! З ним було надзвичайно цікаво як на заняттях, оскільки він дійсно викладач від Бога і доносив величезну кількість цікавої інформації. Мене вражала його надзвичайна активність, він був не тільки науковцем, а і прекрасним спортсменом, тренером. Я його пам'ятаю завжди усміхненим, привітним, він завжди міг підбадьорити групу, вселити оптимізм і впевненість у завтрашньому дні. Таких людей як Ярослав Олександрович у нашій країні дійсно мало! Він завжди буде прикладом для мене» (Петрук Ярослав, студент напряму підготовки «Політологія»).

«Потапенко Ярослав Олександрович був одним із найкращих людей, яких я знаю. За доволі короткий час, він став для мене, та і для групи загалом, авторитетом, можна навіть сказати батьком. Незважаючи на те, що відносини наші з Ярославом Олександровичем повинні були бути лише на рівні викладач та група, він нас вважав своєю родиною. Він з повагою ставився до кожного, шанував нашу думку, навіть якщо вона не співпадала з його думкою і це надзвичайно важливо. Він завжди був готовий допомогти, будь-то університетська діяльність чи щось інше.

Мені, особисто, він показав що таке бути людиною, цінувати інших людей, допомагати їм і, що важливо, ніколи не здаватися. Щодо навчання, я ще досі пам'ятаю його слова: «Навіть, якщо тобі занижують бали і це у тебе відбиває бажання навчатись, то просто не турбуйся за це. У тебе є потенціал і тобі не потрібно через інших його ховати в собі. Не зважай на їхню думку, на те які вони ставлять тобі бали, просто продовжуй навчатись і вони самі побачать, що були не праві в своїх судженнях про тебе». Ці слова вселили впевненість, надихнули на систематичну навчальну діяльність і реальні результати не забарились.

І ще він був щирим патріотом. Керувався не власними інтересами, а інтересами держави. Він був державником, а не політиком. Про це говорили його судження, виступи, діяльність. Такі люди як Ярослав Олександрович з'являються лише раз на 100 і більше років. Таких як він, ми не можемо замінити іншими. Я поважаю і шаную його як викладача і як людину. Він один з небагатьох, хто зміг посіяти своє зерно мудрості в нас – його учнів. І ми будемо продовжувати його справу, цим самим віддаючи йому свою глибоку шану. Доки ми його пам'ятатимемо, доти він буде жити і направляти нас на нашому життєвому шляху» (Хоморецький Василь, студент напряму підготовки «Політологія»).

Будучи внутрішньо вільною людиною, право бути вільним він передбачав априорі і для інших. Ярослав Олександрович, без сумніву, жив у парадигмі висловленій у свій час Вольтером

«Я не можу погодитися з вашими судженнями, але я готовий віддати життя за ваше право їх висловлювати». У нього не було особистих політичних та ідеологічних ворогів. Були вороги України, яку він так безмежно любив і саме їх він ненавидів, глибоко, аж до відрази. Для нього було нестерпним навіть уявити, що Україна не відбудеться як незалежна держава, а українці не будуть вільним, самодостатнім народом із власним минулим і власним майбутнім.

Ярослав у мене асоціюється з образом Данко – одного з персонажів твору М. Горького «Старуха Изергиль», який вогнем свого серця вивів людей до світла, тепла і волі. Так само як у Данко, у нього поєднувався урівноважений, добрий розум і добре, любляче серце, що формувало внутрішню гармонію, цілісність природи, сміливість вчинків.

*Віра Дем'яненко,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології*

ТОЙ, ХТО ЖИВ ЗАРАДИ ІНШИХ, ЗАСЛУГОВУЄ НА ПАМ'ЯТЬ

Згадувати про людей, які передчасно йдуть з життя у розквіті сил, завжди складно. Мимоволі задаєшся стандартним питанням: чому так сталося? Адже енергійні, розумні, мрійливі вони ще здатні жити й творити в повну силу? Аж раптом – смерть... Хтось вважає її безглуздою, хтось шукає якісь пояснення. Але зарадити нічим не можна. Єдине, що залишається – це зберігати пам'ять про людину. Тож нехай ці невеликі та не надто яскраві спогади стануть моєю даниною пам'яті Ярославу Олександровичу Потапенку та слабкою зарадою рідним, друзям та колегам, які знали, любили й поважали цю людину.

Я не можу віднести себе до тих, з ким Ярослав Потапенко спілкувався аж надто близько. Мої враження про нього формувалися здебільшого фрагментарно, випадково. Починаючи з моїх студентських років і до того часу, коли цієї людини не стало поруч, можна вирізнити лише кілька важливих, як на мене, моментів, що їх варто пригадати. Не рахуючи того часу, коли я був студентом, а Ярослав Олександрович моїм викладачем, наше спілкування проходило у невимушеній формі і стосувалося тих моментів, де не було професійної рутини. Усе, що проговорювалося між нами було виключно взаємно цікавим, а не рідко й корисним у плані поради, досвіду тощо. Стосунки між нами були приятні, але ніколи не перетинали межі панібратства чи чогось подібного.

Згадуючи про цю людину, я хочу відмітити, що його постійна еволюція слугувала прикладом для багатьох, хто знаходився поруч з ним. Як один з наймолодших професорів кафедри, інтелектуал та спортсмен, він притягував до себе студентство. Пізніше я відмітив, що за схильність і талант бути цікавим співрозмовником довкола нього постійно існувало коло неординарних осіб з числа студентів та аспірантів. Його лекції завжди мали характер бесід, де не було монологу. Через гіпсокартонну стіну між аудиторією та центром усної історії, де я працюю, мені доводилося чути не одну палку дискусію між студентами та викладачем. Мою увагу завжди привертала рівень цього спілкування, адже діалог завжди розвивався в предметній площині. І хоча кількість студентів могла бути незначною, всього лише кілька осіб, але розмова велася академічно. Ліричні відступи та гумор також мали місце і це лише налаштовувало аудиторію на подальшу роботу.

Саме так, в студентській аудиторії, навчаючись на 5-му курсі історичного факультету (тоді – факультет підготовки вчителів історії), я вперше й побачив Ярослава Олександровича, якому на той час, здається було усього двадцять п'ять років. Я чув, що він навчався в Києво-Могилянській академії. Пригадується зовсім інший стиль викладання матеріалу, адже під час лекцій заохочувалися запитання, і це для мене та моїх товаришів було своєрідним новаторством і ми залюбки користувалися можливістю поставити по кілька питань за лекцію, чим, як здавалося, пришвидшували її закінчення. Згодом, найактивніша частина аудиторії, як кажуть, втягнулася у такий стиль спілкування і у багатьох моментах намагалася «розхитати» молодого викладача. Історія зарубіжної культури, яку викладав Ярослав Олександрович і досі відклалася як цікавий час, коли спілкування з викладачем перетворилося на своєрідне взаємне тестування. Пригадую, як вже під час екзамену поставлену власноруч в журналі академічної групи оцінку «5» Ярослав Олександрович сприйняв як підробку і замість автоматичного зарахування цієї оцінки він

запропонував або відповідати за білетом, або згоджуватися на «4». Я пішов тягнути білет, звісно попередньо не готуючись до іспиту. Побачивши це, він одразу поставив «відмінно» у заліковку. Можливо саме цей широкий жест й сформував тоді моє позитивне ставлення про нього не лише як про викладача, а й людину, що здатна повірити студенту. Безумовно, у майбутньому саме цей епізод дозволив мені значно ближче зійтися з Ярославом Олександровичем у подальшому спілкуванні.

Попри молодий вік, Ярослав Олександрович Потапенко був зрілим науковцем. Формуючи цей його портрет у власній свідомості, чомусь, у першу чергу, пригадуються зовсім незначні деталі. Одна з них – його стіл у самому кінці кафедри, на якому завжди було кілька цікавих книжок з теорії гуманітарних наук, культурології, політології тощо. Іноді колеги, ба навіть студенти, могли підходити і гортати їх. Цей стіл сприймався мною як стенд нової корисної літератури. Широкий діапазон інтересів Ярослава Олександровича завжди гарантував наявність у нього на столі цікавої книги. Він ніколи не відмовляв, аби ту чи іншу книгу дати в користування. Кілька з тих книг, які я бачив на його столі, потім придбав і собі.

Якось перед захистом його докторської дисертації я зустрів Ярослава Олександровича в ректорській приймальній, де він стояв з невеличким листочком у руках. Там були записані варіанти назви його авторської монографії, які він сподівався погодити з ректором. В очікуванні на зустріч ми продивилися та обговорили усі шість пропонованих варіантів назви. Пригадую, що для себе я відмітив, його прискіпливе і самокритичне відношення до пропонованих ним же формулювань, з тим аби віднайти те, яке б найточніше відбивало суть написаної ним праці. Мені було приємно від того, що він дослухався і до кількох висловлених мною думок. Втім цей незначний епізод дав мені розуміння про характер дослідницької «кухні» Ярослава Олександровича як вченого.

Як науковець він ретельно синтезував свої думки, прискіпливо та глибоко аналізував кожную власну тезу, робив це вишукано з використанням сучасної термінології, дискутував та полемізував на сторінках своїх праць з провідними дослідниками. Тексти його праць були глибоко інтелектуальні, подекуди навіть складні для сприйняття, однак завжди виважені, аргументовані та коректно сформульовані. При чому писав він їх вручну, на папері. Я пригадую, як неодноразово в моїй присутності він надиктовував їх лаборантам. Його вирізняла значна працездатність, він писав багато і постійно, намагався друкуватися у всіх тематичних збірниках кафедри. Діапазон його праць був широкий та різнобічний, однак найбільше його приваблював теоретичний, міждисциплінарний аспект гуманітарної науки. Деякі з його статей я відправляв своїм колегам до різних наукових збірників і завжди отримував від них лише схвальні відгуки про авторський рівень та стиль.

Окрім наукової сфери Ярослав Олександрович Потапенко був активним спортсменом і дієвим громадським активістом. Професійно займаючись боксом та кікбоксингом, він постійно підтримував себе у зразковій фізичній формі. Плавання, біг та велопогулянки були стилем його життя. Ми часто зустрічалися на нашому лісовому озері, куди він приїздив велосипедом поплавати. Пізніше, коли цю водойму забруднили відпочивальники та місцеві підприємці, я кілька разів долучався до організованих ним акцій прибирання сміття довкола. Так само кілька років поспіль розчищали на човнах та за допомогою підручних засобів русло Альти в районі мосту. Ці екологічні акції згуртували навколо Ярослава Олександровича когорту небайдужих активістів з числа студентів та місцевих мешканців. Пізніше досвід цієї співпраці та комунікації дуже згодилися під час подій Євромайдану та Революції гідності.

Завдяки своїй рішучій позиції та безкомпромісному рішенню активно захищати свої громадянські права, Ярослав Олександрович Потапенко швидко перетворився на одного з лідерів цього руху на Переяславщині. Безумовно, все це визрівало разом з процесом його професійного зростання у різних сферах, морального та фізичного гартування. Від початку подій на Майдані було організовано Переяславську сотню імені Тараса Трясила, куди записалися найактивніші студенти, міські активісти та члени політичних партій. Пригадую, що цей процес замислювався вдома у Ярослава Олександровича, у його кімнаті на другому поверсі. Кімната аскетична – письмовий стіл, багато книг на стилажі, спортивне приладдя... Вже потім я дізнався, що багато хто з наших студентів часто відвідував його оселю. Це був своєрідний клуб за інтересами, адже наука та спорт об'єднували багатьох. Я також отримував від нього пропозиції якось почаювати разом. Та, як це звичайно буває, бракувало часу. Вже після свого одруження разом з дружиною одного разу навідалися за книгою – Ярослав Олександрович був її науковим керівником.

Повертаючись до подій Майдану 2013-2014 рр., мабуть основним враженням, що залишається у моїй пам'яті по відношенню до Ярослава Олександровича, це думка про нього як про людину, яка за останні кілька років свого життя, на тлі важливих суспільних подій, змінилася сама та змінила багатьох навколо себе. Вже потім після його смерті на презентації книги «П'ята російсько-українська війна: від Майдану до Східного фронту» почув про три вишиті на його футболці дати, які він вважав для себе ключовими особистими звитягами на етапі громадянського спротиву.

Разом з кількома переяславськими студентами він був з-поміж тих, кого розігнав загін «Беркуту» в ночі 30 листопада. Беручи активну участь у громадських протестах, Ярослав Олександрович неодноразово опинявся у вирі подій, зокрема у грудні 2013 р., січні та лютому 2014 р. Будучи учасником однієї з майданівських сотень, отримав поранення у ногу під час сумнозвісних подій в Маріїнському парку.

Пригадую, як у ніч після побиття «Беркутом» студентів невеликим товариством переяславців ми зібралися на Михайлівській площі. Тоді Ярослав Олександрович кілька разів сходяв униз до майдану і відверто «гаряче» спілкувався з бійцями внутрішніх військ, що очепили периметр, де в ніч перед тим було розігнано демонстрантів. Пізніше у складі десятків утвореної переяславської сотні усі ми позмінно чергували вночі на Майдані Незалежності та довкола нього. Ярослав Олександрович був чи не найактивнішим, і по кілька ночей поспіль до фізичного виснаження залишався там, де він вважав народжується нова європейська нація. У час таких нічних чергувань між нами кілька разів заходила мова про світоглядні цінності та відчуття значущості подій, свідками та учасниками яких ми були. Тоді ми часто обмінювалися своїми думками та враженнями щодо подій навколо, характеру проведених віче тощо. Вони видавалися нам настільки суперечливими й неоднозначними, що потреба спілкуватися про це була неабияка. Гадаю, що пізніше ці міркування й підштовхнули Ярослава Олександровича на написання вищезгаданої книги.

Загалом цей яскравий, без сумніву, історично значущий період в житті держави, для кожного, хто не міг лишитися осторонь долі України був тоді на барикадах, приймав активну участь у подіях Революції гідності став неабиякою перевіркою на громадянську зрілість та стійкість. Ярослав Олександрович Потапенко для патріотично налаштованих переяславців виявився одним з символів Майдану, справжнім лідером та авторитетом. Він був обраний головою ГО «Майдан Переяславщини, вів активну волонтерську діяльність, виїжджав на схід. Величезна нервова напруга та відповідальність, яку він відчував передавалася й оточуючим. Звістка про його раптову передчасну смерть у віці сорока років виявилася гіркою правдою для багатьох, з ким звела його за життя доля. А далі – великий похорон, на якому окрім рідних, колег та друзів, нинішніх та колишніх студентів були присутні й військові, волонтери, представники міської та районної влади.

Художник Юрій Шкарупін намалював великий портрет з фотографії, на якому вже посмертно зобразив Ярослава Олександровича з накинутим на плечі національним прапором на тлі Майдану Незалежності. Таким його образ очевидно й запам'ятався більшості переяславців. Можливо так і треба, бо той, хто жив заради інших заслуговує на пам'ять.

У цих рядках лише дециця з того, яким був та сприймався мною Ярослав Потапенко. Він, без сумніву, залишається жити у пам'яті, спогадах, думках рідних, друзів, студентів, колег та побратимів. Викладач, науковець, спортсмен, тренер, патріот, волонтер...

Тарас Нагайко,

кандидат історичних наук,

керівник навчально-наукового центру усної історії

ВІН ЖИВ ЯК ПІДКАЗУВАЛО СЕРЦЕ І ПІШОВ З ЖИТТЯ НЕ ЗРАДИВШИ СОВІСТІ ТА ВЛАСНИХ ПЕРЕКОНАНЬ

Формування сучасного геополітичного та соціокультурного простору в Україні не можливе без виокремлення найбільш свідомої, інтелектуальної та небайдужої частини української нації. Саме до таких представників української наукової еліти нової генерації, кращих носіїв генофонду українства відносився Потапенко Ярослав Олександрович. Безліч епітетів та глибоких, як і сама

його особистість, понять можуть проілюструвати творчий та життєвий шлях доктора історичних наук, професора Ярослава Потапенка.

Для всіх, хто був знайомий з цією непересічною особистістю безпосередньо, хто хоч раз чув палкі промови геніального оратора, українського Демосфена нової епохи, прочитав хоча б один рядок його наукової та публіцистичної літератури, прослухав хоча б одну лекцію стає зрозумілим, що українська історична наука втратила вченого з великої літери, гідного світового рівня, а українське суспільство – сина, невтомного борця, генератора ідеї української державності.

Як за життя, так і після смерті ім'я Ярослава Потапенка слугує стягом єднання національного духу, під вітрилами якого збирались і збираються всі небайдужі, нескорені, всі ті, хто не боїться думати і жити «по-новому», проторюючи шлях національному відродженню, свободі та єднанню українства.

Як і всі великі люди, чиїми іменами виписана історія українського народу, Ярослав Потапенко за життя вирізнявся надзвичайною простотою, внутрішньою інтелігентністю, толерантністю, доступністю в спілкуванні, ставленні себе в колективі та в середовищі студентської молоді.

Відкрита посмішка та щирий погляд і таке неординарне привітання: «Здрастуйте!», яке ніби і досі лунає в стінах кафедри, завжди знаменувало гарний початок робочого дня, як тільки поріг переступав Ярослав Олександрович. Безкінечна юрба студентів, жвава дискусія, нескінченний потік творчих ідей, далекоглядних планів могли втомити будь-кого, але не Ярослава!

Блискучий інтелект, гумор, новаторські методи викладання, порядність та людяність в усьому створили той симбіоз особистості, який сьогодні можна без перебільшення назвати «феноменом Потапенка» – поєднанням інтелекту, творчого потенціалу та невичерпної жаги до життя та боротьби за кращу долю власного народу.

Дзвінкий голос Ярослава ніби і досі лунає коридорами рідного вузу і мабуть лунатиме доти, доки житиме людська пам'ять, сповнена вдячності долі та гордості за знайомство з непересічною, видатною Людиною з великої літери, що жив як підказувало серце і пішов з життя не зрадивши совісті та власних переконань.

Людмила Хмельницька,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України*

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

Грамотний, ввічливий, інтелігентний, таким запам'ятався Ярослав Олександрович нам, студентам історичного факультету, випуску 2005 року. Коли цей молодий, підтягнутий, з почуттям гумору, викладач стояв за кафедрою, складалося враження, що він «знає все». Йому непотрібно було підвищувати голос, або робити нам зауваження, щоб «тримати аудиторію», лекції Ярослава Олександровича мали ту родзинку, яка примушує слухати та сприймати сказане з величезною увагою. Це була справді вихована, культурна та толерантна людина, звертався завжди на «Ви», без зверхності та фамільярності, відчиняв двері, як справжній чоловік, пропускав жінку вперед.

Після закінчення університету мені надзвичайно поталанило і доля звела нас ще раз, він став моїм керівником та наставником під час роботи над кандидатською дисертацією. Не можна сказати, що робота просувалася просто чи безпроблемно. Часом Ярослав Олександрович хвалив обраний матеріал, його виклад, чи нову ідею, а іноді навпаки, гостро критикував. Доброю рисою притаманною йому, була увага до інших людей, людяність. Коли склалася ситуація, що в силу життєвих обставин, я була не в змозі виконати заплановану роботу, він сказав слова, що стали моїм девізом на все подальше життя: «Потрібно правильно розставляти пріоритети», маючи на увазі, що сім'я має бути головним пріоритетом, а все інше може зачекати. Також пам'ятаю випадок, коли 13 березня 2015 року, після захисту кандидатської дисертації, поверталася додому, було вже досить пізно, на вулиці негода, Ярослав Олександрович зателефонував та поцікавився чи все гаразд, чи не сталося чогось у дорозі.

Наша співпраця співпала в часі з подіями Революції Гідності, активним учасником якої був Ярослав Олександрович. Хочу зазначити, що ця людина була справжнім патріотом, не на словах, а на ділі, він дійсно всім серцем вірив у свою справу, що в нашій державі можна домогтися змін. Вже пізніше, після революції, коли змінювалися чиновники на керівних посадах, Ярослав Олександрович в розмові зазначив, що хоче показати як можна працювати без корупції. Заради своїх ідеалів він навіть ризикував життям, зокрема 18 лютого 2014 року біля Майдану на нього напали тітушки і Ярослав Олександрович розповів, що тоді його не інакше як врятував Бог. Коли ситуація стала загрозливою, а становище протестуючих було непевним, він не покидав ряди активістів Майдану, там же отримав поранення. В умовах, коли режим Януковича ще здавався непохитним і цілком реальними ставали переслідування мітингуючих з боку влади, Ярослав Олександрович запропонував мені змінити наукового керівника, оскільки не знав чим все закінчиться, я відмовилася, про що жодного разу не пошкодувала.

Після перемоги Майдану, складав враження людини, на плечах якої величезний тягар. Переобтяжений роботою працював навіть о другій, третій годині ночі. З огляду на прагнення змінити становище в державі на краще, та полум'яне серце людини, яка не може з боку спостерігати як на Сході України ллється кров, він став волонтером, допомагав нашим захисникам.

На жаль, ця непересічна, сильна, цілеспрямована людина, пішла з життя у розквіті творчих сил та можливостей. Кожен з нас, його близькі, друзі, колеги, знайомі, збережемо частинку спогадів про нього у своїх душах та серцях.

Говорячи ці рядки не довелось кривити душею, підшукувати потрібні та гарні слова, це була людина, знайомством з якою дійсно можна пишатися. Вічна пам'ять та вічний спокій, Ярославу Олександровичу Потапенку, Людині з великої літери, яку забрала вічність.

Світлана Хоменко,

кандидат історичних наук,
вчитель історії, ЗОШ № 4, м. Канів

**«Хтось втомився, розчарувався, зламався, виснажився,
«перегорів» – але багато хто знаходить в собі сили рухатися далі,
досягати успіхів, рятувати країну. Честь і хвала цим людям!...»**

Ярослав Потапенко

Ярослав Олександрович Потапенко! Таких людей як він називають харизматичними лідерами й ідеологами. Я абсолютно погоджуюся з цією думкою, адже у моїх спогадах Ярослав Олександрович таким і є. Мені пощастило бути студенткою, а пізніше й колегою цього неймовірного викладача, якого з упевненістю можна назвати філософом-культурологом. У формуванні моєї особистості Ярослав Олександрович відіграв неабияку роль, адже сьогодні в шаленому інформаційному суспільстві не кожен педагог може виокремити час для спілкуватися із студентами у позанавчальний час, але це не про Ярослава Олександровича!

Це людина, якою ти захоплюєшся! Мене завжди вражало його вміння слухати людей і не просто слухати, а вникати у суть сказаного. Інколи складалося враження, що він обдумує кожне почуте слово і лише потім дає відповідь або ж продовжує роздумувати над цією проблемою й надалі. Я часто помічала, що його підхід до ретельного обдумування почутого породжував у нього геніальні думки, які часто були надто складними для буденного розуміння. Не відкидаючи жодної думки, він намагався побачити істину сказаного!

Вражало його ставлення до підбору навчальної літератури, преси та інших інформаційних ресурсів, які він часто радив читати і нам як студентам. Мабуть, одним із його талантів було вміння робити акцент на головній думці прочитаного. Можливо це через те, що Ярослав Олександрович завжди із захопленням та емоціями розповідав прочитану книгу чи статтю, а можливо – через його не стандартне сприйняття та інтерпретацію прочитаного. Через призму його бачення здавалося навіть не цікаві події, факти, книги ставали цікавими й важливими.

Маючи прекрасні аналітичні здібності Ярослав Олександрович майстерно умів наводити паралелі як історичних, так і сучасних суспільно-політичних подій, особливо помітно це було,

коли мова заходила про Україну. У моїй пам'яті чітко відображаються спогади починаючи з 2010 р., а саме перші роки президентства Януковича. У цей період Ярослав Олександрович читав у нас декілька дисциплін і ми практично на кожному занятті знаходили час обговорити з ним поточні події в державі. Пам'ятаю, вже сама перемога Януковича на виборах викликала у Ярослава Олександровича сарказм, здавалося він не може повірити у цей, як він казав «абсурд». Майже на кожному занятті він наводив нам свіжі факти узурпації влади в Україні і частенько повторював, що «зек» не добуде свого терміну, наголошуючи, що «Або вони нас, або ми їх – іншого варіанту бути не може!». Ці його слова врізалися в нашу пам'ять, як заклик, настанова до готовності відстоювати нашу державу від внутрішніх і зовнішніх узурпаторів. Він вселяв віру в існування й процвітання могутньої і незалежної Української держави.

Його щирі патріотичні переконання були вражаючими, адже вони були підкріплені непохитною євроцентристською політичною позицією, конкретними вчинками, діями, кроками. Він був людиною слова! Мені завжди здавалося, що Україна для нього – це Все! За неї він справді був готовий піти у вогонь і воду! Останнім часом це було помітно навіть по його зовнішньому вигляду. Мабуть, йому боліло за Україну! Він умів виокремити свою Україну з олігархічного політичного простору бачучи її істинність і ніколи не прив'язував її до конкретної політичної еліти, а лише до вірного українським ідеалам народу.

Він не міг змиритися з думкою, що нашою країною керує зек, який прагне знищити нашу державу. Ретельно стежачи за режимом Януковича Ярослав Олександрович був упевнений, що крок за кроком влада наближається до самознищення. Один із таких кроків він бачив у «врадіївській справі», яка стала показником свавілля і беззаконня режиму Януковича. Пригадую, Ярослав Олександрович казав, що у такий спосіб влада тестує суспільство на антивладні настрої. Таку ж думку він висловлював під час акції Україно вставай! 18 травня 2013 р., на якій ми з ним були присутні. Вже тоді, у травні він говорив, що революція в Україні неминуча і він не помилявся.

Мабуть, багато хто зі мною погодиться, що поряд з Ярославом Олександровичем було безпечно! Я пригадую декілька нічних чергувань на Євромайдані узимку 2013-2014 рр. Два рази я була на нічному Майдані з Віталієм (моїм чоловіком) і Ярославом Олександровичем. У такі ночі часто зникали майданівці і це насторожувало, але коли ми з ними проходилися нічними околицями центру, у тому й числі повз Маріїнський парк, де були сконцентровані тітушки, мені було ані трохи не страшно, адже зі мною були вони, які вселяли почуття безпеки.

Так було не лише на Майдані, а й у буденному житті, про що неодноразово підтверджує його дружина й родина. Його любов до родини мені видавалася інтелігентною, ніжною, по-своєму гумористичною і в дечому філософською. Пам'ятаю, його малесенька улюблена донечка могла тягати його з усієї сили за вуха і волосся називаючи його «ка-ка», а він лише широко їй посміхався не відпускаючи з рук своє маленьке чудо! Загалом, більшість спогадів не описати словами цю людину просто потрібно було знати і, мабуть, відчувати, як це вмів робити Ярослав Олександрович!

Леся Коцур,

*кандидат історичних наук,
випускниця історичного факультету 2013 року*

ПАМ'ЯТІ ЯРОСЛАВА ОЛЕКСАНДРОВИЧА...

Життєвий досвід Ярослава Олександровича Потапенка, історика-інтелектуала, активного громадського діяча та громадянина вартий написання цілої книги. Я спробую, з власного знайомства з цією людиною, висвітлити невеликі спогади із життя та діяльності нашого Векладача.

«Будучи істориком, працюючи зі студентами, майбутніми істориками і не розкривати реалії сьогодення, не реагувати на їх виклики необхідно, напевно, змінювати фах... йти на будівництво», – говорив Ярослав Олександрович на другий день після кривавих подій на майдані 30 листопада 2013 року. Питання по «дикому» розгону студентства в ту ніч було болючим для Ярослава Олександровича як безпосереднього учасника тодішніх подій з одного боку, а з іншого – як людини, на відповідальності котрої було, по суті, життя тих студентів-

першокурсників, погляди яких розділяв та всіляко підтримував наш викладач. Чим, власне, і завойовував свій авторитет серед студентства Ярослав Потапенко. Як і відкритістю до спілкування, відсутністю, в ході нього, психологічних бар'єрів – викладач-студент, індивідуальним підходом до кожної особистості. В цьому відношенні Викладач схилив до себе аудиторію та окремо взятую особистість.

Запам'ятався наш Викладач всілякою підтримкою з організації такого роду університетських заходів як круглих столів та конференцій з питань історії України та її місця на міжнародній арені. Запам'ятався як людина, з якою приємно було вести діалог як з питань навчання, науки, так і з буденних моментів. Щодо питання ведення ним навчальних занять, пригадується легкість їх проведення, викладення матеріалу та, головне, його вплив на активізацію пізнавальних інтересів серед його слухачів. Поза аудиторією можна було вести діалог з питань, які цікавили студентів. З особистого життя пригадуються неодноразові звернення Ярослава Олександровича до проблематики, котрою я цікавлюсь – війною в Афганістані 1979-1989-го року за участю СРСР. *Розпочалось це з другого курсу, а саме – після виступу, на одній із чергових студентських конференцій, на якій я виступав зі статтею, котра стосувалась Афганської війни 1979-1989-го року, точніше - війна очима Маневиччан.* За кілька днів після конференції Ярослав Олександрович, зазначаючи на нестачу часу в ході проведення того заходу, звернувся до мене з питаннями відносно моєї точки зору на тодішні афганські події в цілому. Характерною в цьому плані була його альтернативна точка зору, (альтернативна офіційним версіям історичної науки, здебільшого – російським) зокрема в питанні початку війни, її причин та передумов, яку він, у жодному разі, не нав'язував, а лише висвітлював як одну із можливих версій. *(А це, через деякий час, у 2013 році, Ярослав Олександрович після занять, побачивши на сторінках українського тижневика інформацію про вихід у світ книги англійського дослідника Родріка Брейтвета, ознайомив мене з нею. Сказавши, що там я зможу ширше ознайомитись із окремими питаннями передумов та початку тієї кампанії).* Взагалі, на допомогу від Ярослава Олександровича міг розраховувати будь-хто зі студентів. Відносно наших з ним бесід щодо згаданого питання, я пригадую його слова, що завжди можна звернутись до нього за допомогою; він навіть говорив за цікаві напрямки досліджень цієї теми, зокрема, у частині порівняння соціального забезпечення радянських військовослужбовців в Афганістані із учасниками бойових дій на Сході України, бійців Антитерористичної операції.

Продовжуючи питання щодо ведення навчального процесу Ярославом Олександровичем, пригадується його підхід, власне, до проведення занять. Наряду із семінарськими заняттями він практикував підготовку творчих робіт серед студентів. Питання завжди були актуальними з огляду їх наукових інтерпретацій в історичній науці та із їх практичної значимості. В ході проведення таких занять Ярослав Олександрович прислуховувався до думки кожного студента, вступав у діалог та активізував увагу аудиторії в цілому. Дуже цікавими були його лекції із історії зарубіжної культури.

При огляді останніх публікацій Ярослава Олександровича, звертається увага на наступний момент: останні статті та розвідки присвячені вивченню питанням, котрі, значною мірою, виступають своєрідними «вододілами історичної пам'яті» української нації (тут можна говорити відносно таких публікацій, як наприклад, «Концепт «Великої Перемоги» як антиукраїнська ідеологема кремлівської пропаганди...»). Статті, присвячені міждисциплінарному аналізу у публікаціях навколо питань «Євромайдану» та революції «Гідності», воєнних дій на Сході України, – пошук причин та передумов, а також тієї, поки не відомої достеменно сутності того, чергового воєнно-політичного лиха української нації у новітній період її розвитку. Вивчення їх є вкрай важливим як для розвитку вітчизняної історичної науки, так і з огляду їх практичної значимості для українського суспільства, яке, вкотре, переживає переломний момент в Історії. На мою думку, для історика це дуже вагома річ, коли, наряду із колом наукових інтересів, підіймаються важливі для держави питання. Серед тих, які яскраво запам'ятались стосувались політики радянської влади у національному питанні «країни Рад», більшовицького терору, голодоморів 1932-1933-го, як спланованого радянським керівництвом геноциду, 1946-1947-го року. Окремо слід наголосити на висвітленні нашим викладачем питань Другої світової війни 1939-1945-го років. Зокрема, звернення його уваги саме на «україноцентричний» вимір воєнного лихоліття для населення УРСР та долі нації в цілому; питання нацистського окупаційного порядку на наших територіях в ході війни з одного боку, а з іншого – подальшій долі громадян УРСР по мірі визволення земель; питання, присвячені дисидентському руху та феномену

шістдесятництва в УРСР. У зв'язку із переліченим пригадується те, як Ярослав Олександрович після занять роздавав бажаним матеріал – вирізки із журналів, статей, різного роду публікацій – монографій та мемуарів. Характерним було також те, що він завжди мав свою позицію з питань, котрі розкривав. Тому, звернення Ярослава Олександровича до висвітлення вагомих болючих питань з української історії, на мій погляд, мало велике значення. Оскільки, саме розвиток науки, в даному випадку – історичної дає змогу переглянути окремі сторінки власної історії, виявляти у них нові виміри здобутків, перемог та поразок. Відповідно – робити з цього нові висновки. Тому, діяльність нашого викладача на цій ниві засвідчує, що Ярослав Олександрович був дійсно істориком-інтелектуалом та висвітлює його небайдужість до питань розбудови української нації, зокрема – у питанні належного виховання молодих поколінь. Виховання словом і ділом; власним прикладом.

Також, на мою думку, студенти бачили те захоплення Ярослава Олександровича, наприклад, справами українських військовослужбовців, котрі воювали за нашу державу; ми знали, що він є одним із організаторів та активних учасників місцевого волонтерського руху, який займався допомогою бійцям на «фронті» та всіляко долучались до цього. Інколи, навіть дивувало те, де бере сили ця Людина на справи викладання, навчання та таку активну громадську позицію, яку Він займав.

Ярослава Олександровича по праву потрібно відносити до розряду викладачів, котрі дійсно вчили думати та аналізувати; як над питаннями минулого, так і над сучасністю. З приводу останнього до пам'яті часто навертаються спогади про так звану «політінформацію» від нашого викладача, якої тепер так не вистачає нашим студентам саме від нього. Не вистачає того виду творчих робіт студентів з питань суспільного, політичного розвитку нашої держави, яку практикував Ярослав Олександрович. З цього приводу, знову ж повторюю, коли скажу, що нашому Викладачу була важлива думка кожного студента, без будь-якої дискримінації. Це також, я вважаю, було серед тих особистісних особливостей Ярослава Олександровича, його власних характеристик, котрі звертали до його студентство у цілому та окремо взятого його учня-студента, як до людини. Це була одна із тих його моральних якостей, яка спонукала до себе.

Чисельний доробок Ярослава Потапенка становлять роботи публіцистичного характеру, що присвячувались поточній ситуації в країні. Побачили світ вони на сторінках місцевої преси. У зв'язку із цим, пригадуються слова із особистого спілкування з нашим Вчителем: «...вже хочеться сісти за написання наукового тексту, але все немає часу», – говорив він, маючи на увазі розгляд окремих питань із, власне, його наукових зацікавлень – по історії тілесності. Знову ж таки, приходять до пам'яті висвітлення цієї теми на заняттях з історії світової культури, на другому курсі першого семестру. Коли йшла підготовка до захисту докторської дисертації Ярослава Олександровича. Вільний виклад даного матеріалу звертав увагу аудиторії, оскільки, питання, теми та проблематика у цілому, взагалі була новою для нас. Це, вкотре, підтверджувало нам фундаментальність того матеріалу, який подавав викладач; вражала його обізнаність, по суті, енциклопедичність, коли зазначались певні іншомовні терміни (англійською, на латині), котрі Ярослав Олександрович відразу перекладав та тлумачив. Також, з першого курсу «впадали в очі» його лекції, написані ним від руки, що засвідчувало рівень його підготовки.

Крім цього, багато студентів можуть підтвердити факт відсутності певних психологічних бар'єрів при спілкуванні. Навпаки, було дуже легко, а попервах – просто неочікувано. Коли, здавалося б, історик з таким рівнем знань, життєвими досягненнями ініціював вільний діалог, всіляко допомагав навчальною та науковою літературою (особисто, неодноразово бував удома), давав читати особисті книги, ці ж лекції та допомагав при підготовці питань, коли ми (команда нашого університету) готувались до турніру з історії. Тобто, був дійсно Людиною з великої літери, щедрий розумом та серцем. У багатьох студентів нашого факультету був науковим керівником статей та публікацій, а також наукових конкурсних робіт з історії. В цьому відношенні, Ярослава Олександровича по праву можна вважати ще й почесним гостем з одного боку, а з іншого – керівником студентських заходів формату конференцій та круглих столів з питань історії та політології.

На завершення, хочу сказати, що студенти, котрі мали змогу бути слухачами Ярослава Олександровича повинні гордитись тими моментами спілкування із нашим викладачем. З людиною всебічного розвитку, з набором таких моральних якостей, які спонукали до себе привітністю, чемністю та вихованістю. А також можливістю отримати гарну пораду, а можливо – мудру життєву настанову.

Дмитро Островик,
студент історичного факультету

ПАМ'ЯТІ ЯРОСЛАВА ПОТАПЕНКА

Понад півроку тому Україна втратила потужного педагога, науковця, славетного патріота, борця за справедливість і честь нації. Життя Ярослава Потапенка обірвалось неочікувано і немов глибинний поштовх сколихнуло не лише Переяславщину, але й усю Україну. Почувши трагічну звістку в пам'яті промайнули спогади...

Скільки кроків ми пройшли разом. Скільки могли б ще пройти! Ці та інші думки не дають спокою. Здавалося б, чужа людина, але наскільки близька серцю і духу. Братерська любов і підтримка, чистота і світлість дружби, набожність і любов до України – це цінності, які випромінював Ярослав і прививав їх власному оточенню. Він борець доблесті і справедливості, за яким рухались маси.

Ярослав уособлював давно втрачені цінності людської особистості, його образ – це козак, що бореться із внутрішнім і зовнішнім агресором Батьківщини. «Україна починається із нас» – саме цю фразу так полюбляв вживати цей мудрий і освічений педагог.

Часто в пам'яті спалахують слова дружини Ярослава Потапенка Руслани: «Для кожного був свій Ярослав». І це дійсно так! Я мав за честь пізнати Ярослава Потапенка в кількох епостасіях і коротко про це буде моя подальша розповідь.

Не так давно, у 2009 році, коли я лише вступив до лав студентства вишу, Ярослав Олександрович Потапенко був одним із перших викладачів, з якими мені довелося познайомитися на лекційних та практичних заняттях. Методика і манера подачі інформації, спосіб роботи з аудиторією, індивідуальний підхід до кожного, інтелектуальна обізнаність, творчі задатки, справедливість, кваліфікованість, педагогічна майстерність, наукова освіченість, неупереджене ставлення до студентства, саме ці риси і не тільки вирізняли Ярослава Олександровича зпоміж інших викладачів і майже миттєво привили любов у мислячої частини аудиторії до викладача. Заняття проходили вільно і без тиску, педагог і наставник став другом, це вже не була заангажована, рудиментна, стереотипна «совкова» система виховання несвідомої біомаси. Опрацьована інформація завжди подавалася через призму об'єктивності і постійно оновлювалась. Це не були якісь застарілі постулати чи твердження, фокус падав на події сьогодення, всі пари були дискусійними, це завжди була соціально і громадсько-важлива інформація, яка мала збуджувати національну і політичну активність, свідомість кожного громадянина.

Екзистенціальні пізнання Ярослава Олександровича не обмежували аудиторію споживанням лише наукового історичного чи політологічного освітнього продукту. Це було щось більше, що важко пояснити. Ярослав Потапенко – це потужний педагог і науковець із багатоспектральним мисленням, новатор, що вміло використовував пласт інформації, яким володів. Його пари по-справжньому були цікавими і продуктивними. Саме напрацювання і доробки Ярослава Олександровича виховали в мене любов до науки і саме звідси розпочинається другий етап нашої з ним співпраці.

Цінності і знання, привиті Ярославом Олександровичем, дедалі більше занурювали мене в наукове русло, здобута інформація змінювали моє світосприйняття. Я прагнув стати корисним елементом соціуму, вагомою частиною механізму життєдіяльності суспільства. Неодноразово Ярослав стимулював і підтримував мої начала. За що я йому дуже вдячний.

В стінах нашого вишу діє Наукове студентське товариство (далі НСТ), де молоді люди мають можливість апробувати себе в науковій сфері і суспільно значущій роботі. Наука – це каталізатор, який активізує молодіжний потенціал і не дає молоді попросту деградувати.

Спочатку я долучився до діяльності цього товариства, пізніше, маючи потенціал і бажання розкрити нові можливості цієї організації, я очолив його. На всіх етапах діяльності відчувалась підтримка Ярослава Олександровича. За кілька років власним авторитетом він зумів віднайти і приєднати до лав НСТ значну кількість мислячого студентства. Педагог і науковець активно долучався до роботи товариства, став одним із його наставників. Це була гідна співпраця. Саме він допомагав організовувати і реалізовувати наукові проекти (тематичні круглі столи, конференції, студії тощо), долучався до інших екологічних, патріотичних, суспільно значущих заходів. НСТ вийшло далеко за межі науки. Робота була спрямована на перевиховання особистості, привиття нової європейської ідентичності, зміну свідомості, любові до Батьківщини і усього українського. Студенти ж змогли відчутти себе науковцями, багато хто із вихідців НСТ

продовжив власну наукову і освітню кар'єру (в тому числі і я), вступивши до аспірантури тощо. Співпраця з цією людиною зруйнувала всі можливі бар'єри. Ми були друзями, знайомими і колегами.

Своїми науковими і педагогічними кроками Ярослав прагнув зруйнувати освітній колапс, що останніми десятиліттями укорінився в нашій державі: «Держава не зацікавлена в кваліфікованих і освічених фахівцях, їй потрібна тупа і необізнана, не мисляча біомаса, якою легко маніпулювати. Суспільство тупіє. І тупі виховують тупих». Його думки були очевидними. Він прагнув зруйнувати стару систему, де суспільство було не готове отримувати унікальний освітній якісний продукт, тому що це б змінило його світосприйняття. Він боровся за це і саме ми, його вихованці, друзі і колеги маємо продовжити його справу. Саме ми маємо робити це, виховувати і перевиховувати.

Наступний етап – етап нашої дружби. Однорідність і бажання щось змінити здружили нас і ми стали спілкуватись дедалі більше. Інколи це була дружня розмова на коридорах вузу, інколи це були творчі роздуми на чистому повітрі, інколи це були думки озвучені в нього вдома за філіжанкою кави, а інколи це були мандри пішим ходом, коли ми відривались від буденності, рухались лісом і просто говорили за життя, обмінювались порадами. Ще тоді я збагнув, що він чудовий психолог, добродушна і душевна людина. Часом мені здається, що цього дуже бракує. Частина чогось попросту була втрачена із смертю Ярослава. Уже тут він не був викладачем, він був Яриком, просто другом.

Дружба лише міцніла і, коли розпочалася «Революція гідності», одна за одною вибухали хвилі протесту, Ярик одним із перших був у їх вирі, а я і такі як я влилися в них слідом за ним. Потапенко був одним із наших лідерів і став нашим побратимом. Де був Ярик – там були і ми. Ми прагнули повалити знахабнілу корупційну систему і вірили що будемо нову Україну. Здавалося ось воно, те чого він так чекав, той момент життя, коли він може реалізувати себе і власний потенціал у повній мірі.

Інколи ми боролись пліч-о-пліч на мітингах і чергуваннях на Майдані, інколи він боровся сам. Саме це було його життям з повна, де він відчував смак змін і будував майбутнє для нових поколінь мислячих людей. «Ми маємо побудувати нову країну, ні, не для нас, для наших дітей, щоб не соромно було нашим нащадкам за своїх предків» – саме ці слова часто лунали з його вуст.

Людина духу, людина честі, істинний патріот України.

Так, Ярослав був таким і міркувати про це можна безкінечно. Я дуже ціную нашу дружбу і ніколи не забуду цієї людини.

З повагою і шанобою до патріота, науковця, наставника і просто друга Вячеслав Редзюк...

Вячеслав Редзюк

*випускник історичного факультету 2014 року,
аспірант кафедри історії та культури України*

ЖИТТЯ ЯК СПАЛАХ ЗІРКИ

Кажуть: «Незамінних людей немає». Коли думаю про втрату, що сталася 14 січня 2016 р., розумію, що у вимірі людського життя є втрати, які неможливо заповнити, замінити. Ярослав Потапенко – людина, з якою я особисто починала свою професійну діяльність, котра стала надійним помічником, радником, товаришем. Тонкий інтелектуал, палкий патріот, людина високої моралі, щирий і пряmolінійний...

Роки спільної праці закарбували багато моментів про цю багатогранну, цікаву, шляхетну особистість. Дружні стосунки з Ярославом Олександровичем почалися в нас не відразу. У перші роки роботи я виконувала поточні обов'язки завідувача кафедри, і як і будь-якому початківцю було досить складно справлятися зі значним обсягом навантаження, набувати авторитет в колективі більш досвідчених і бувалих колег. Не маючи відповідного досвіду роботи, часом непросто доводилося реалізовувати поставлені цілі. Одержавши якесь чергове завдання, яке потрібно було терміново виконати, почала розподіляти його між викладачами. Реакція була

різною, хтось без ентузіазму погоджувався, хтось делікатно відмовлявся, пояснюючи «поважними причинами». І от Ярослав Олександрович відмовився категорично, мотивуючи завантаженістю і неможливістю виконати дане завдання «на завтра». Не пам'ятаю деталі, але я, стомлена робочими проблемами, відповідальністю і власною безпорадністю, несподівано для себе розплакалася. Ярослав розгубився, довго вибачався, а потім швидко вийшов із кафедри і через кілька хвилин повернувся із шоколадкою, почав жартувати, говорив, що поки не впевниться, що в мене добрий настрій не зможе піти додому. А між іншим зазначив: «Мені просто здалося, що ти «включила начальника» і так стверджуєш свій авторитет». Побачивши поряд слабшу людину, котра потребує людської підтримки, Ярослав запропонував свою посильну допомогу, відклавши власні поточні справи. Так почалися наші справді товариські, а згодом і дружні стосунки. З того часу якось непомітно стрижнем наших відносин стала взаємовиручка і взаємопідтримка і ключова фраза Ярослава в усіх складних ситуаціях: «Кажі, чим я можу допомогти». А останні два роки, коли ця сильна, вольова людина взяла на себе непосильний обсяг людських проблем і громадських обов'язків, він говорив: «Давай прямо зараз подумаємо і спробуємо щось зробити в даній ситуації».

З перших днів роботи у вузі Ярослав Потапенко відзначався особливим інтелектуалізмом, який на кафедрі ми жартома називали «школою Могилянки». Кинута, наче мимохідь наукова фраза, сформульована Потапенком наукова тема, завжди вирізнялися особливою науковою стилістикою, інтелектуальною вишуканістю і новизною. Цей талант зробити будь-яку, навіть «заїжджену» тему цікавою, показати новий ракурс її актуальності в поєднанні з відкритістю і простотою Ярослава досить швидко зробили його лідером науково зацікавлених студентів, приваблював колег. Звісно, цей талант був результатом постійної наполегливої праці, читання наукової та іншої різнопланової і різножанрової літератури, науково-популярної періодики. Колись на запитання «чим займаєшся у вільний час» Ярослав відповів: перечитую зараз підручники із всесвітньої історії, адже читаючи курси переважно з історії України багато забувається, а викладач має підтримувати себе у відповідній «науковій формі» і бути загально ерудованим. Завжди вражала працездатність цієї особистості, дивувало поєднання інтелектуальної науково-викладацької роботи із спортивною. Адже мова йшла не про відвідування спортивного залу у вільний час, а про постійні багатогодинні тренування при підготовці до серйозних спортивних змагань. Наївно думати, що звання майстра спорту чи призера чемпіонату світу могло дістатися без наполегливої системної праці до сьомого поту. Пояснюючи цей симбіоз науки і спорту, Ярослав з посмішкою говорив, що все нормально, адже спорт допомагає триматися у тонусі і формі, а зміна видів діяльності дозволяє відпочивати. Можливо саме спорт виробив оту зібраність і дисциплінованість, якою завжди вирізнявся Ярослав, а можливо саме внутрішня зібраність і цілісність привела його до спорту. Здається, на факультеті нікого не дивувало побачити Ярослава після чергових змагань чи тренувань із синцем під оком і незмінно щирою посмішкою. Він дав чудовий приклад для молоді, як, будучи абсолютно байдужим до спиртного, можна долати певні комплекси, які є безперечно в кожного з нас, бути впевненим, компанійським, життєрадісним і в повній мірі самодостатнім у цьому житті. І це теж наслідок його наполегливої праці над собою. Він став дійсно взірцем здорового способу життя, що включає постійні тренування тіла, розуму і духу.

Ярослав вирізнявся пунктуальністю і відповідальністю у будь-якій роботі. За кожен зроблений справу він завжди говорив «я зроблю і видзвонюся». Розуміючи обсяг роботи і відповідальності, взяті ним на свої плечі в останні роки, намагалася хоч чимось допомогти по роботі, а, по-правді кажучи, і стримати чи відмовити від участі в певних кампаніях. На пропозиції підмінити заняття, Ярослав Олександрович дякував і казав «буду мати на увазі», але кожного разу, їдучи в Київ у громадських справах, повертався і в другу зміну проводив зі студентами пари. Думаю, це приносило йому моральне задоволення, а також високе почуття обов'язку не дозволяло перекласти свої справи на інших. Говорячи про своє бажання їхати на фронт, на вмовляння про недоцільність цього в його ситуації (хворий син і вагітна дружина), він відповідав: «Я мушу бути там. У мене комплекс провини за власну бездіяльність». На фоні такої самовідданості і своєрідної патріотичної одержимості ставало соромно за власну пасивність.

Ярослав став мірилом совісті, прикладом громадянської мужності, особистої відваги. Коли після розгону студентського майдану він приходив на кафедру із наклеєним логотипом екс-президента за ґратами (а тоді ще діючого глави держави), дивувалася сміливості цієї людини, котру я завжди знала як помірковану, виважену. Тоді, коли режим Януковича ще міцно тримався

при владі і кожен визначався із власною громадянською позицією, Ярослав Олександрович говорив про неминучість його падіння, про історичний момент, дивувала віра чи-то прозорлива впевненість у невідворотності логіки історичного процесу. Вражало скільки віри, жертвності і відданості даній справі стояло за кожною пропозицією долучитися до акцій протесту, пікетування судових засідань, в те, що від кожного з нас залежить майбутнє цієї країни. Вже зараз чую від багатьох: «Якби не Ярослав Олександрович – я б не долучився до цих громадських акцій...».

Маючи різнобічні обдарування, наполегливий характер, Ярослав завжди залишався скромною людиною, ніколи не хизувався своїми успіхами, ба, навіть применшував їх, будь-яку похвалу чи комплімент зводив на жарт або знічено переводив розмову на іншу тему. Ярослав Потапенко – справжній чоловік із вродженою шляхетністю та інтелігентним сімейним вихованням. Чоловік, котрий завжди подавав пальто кожній жінці на кафедрі, зауважу, що робив він це не задля самореклами чи хизування, а механічно, по-звичці. Чоловік, котрий зазвичай відмовлявся від колективних заходів відпочинку, мотивуючи, що відпочивати поза межами сім'ї буде «не чесно» по відношенню до дружини, яка доглядає хворого сина. Колись, повертаючись із якогось заходу, в Києві ми зі студентами зайшли в книгарню, почали розглядати літературу, а вже в маршрутці кожен хвалився придбаною книгою. Ярослав Олександрович купив щось із класиків сучасної модерної літератури. Я здивувалася, як йому при роботі на півтори ставки, постійних тренуваннях і тренерській роботі вистачає часу читати ще щось крім професійної літератури. А він з посмішкою відповів: «Та це я не собі, це Русі, я намагаюся постійно щось «підсовувати» їй для читання, щоб вона не припиняла саморозвитку, адже я працюю, весь час спілкуюся з людьми, а дружина змушена практично весь час проводити вдома біля дитини». Сім'я для Ярослава Потапенка була сенсом існування, мірилом відповідальності. Щиро вражало, як цей дорослий успішний чоловік, телефонуючи додому, не комплексував при колегах, студентах так щиро по-дитячому звертатися до батьків «Татко», «Мамо», до дружини «Руся-Руська». А ще самовіддане ставлення до друзів, адже вміння дружити «по-справжньому» – це дійсно дар Божий і показник внутрішньої шляхетності. Поняття «дружба» було для Ярослава чимось сакральним, не було жодного сумніву в готовності до самопожертви заради друзів.

А ще Ярослав Потапенко вирізнявся глибокою вірою, вірою усвідомленою, вибореною життєвими випробуваннями, внутрішніми переживаннями, сумнівами і пошуками. Він читав Августина Аврелія, отців Церкви, філософські твори, чудово орієнтувався в історії світових релігій, відзначався історіософським баченням історичного процесу, життя окремої людини, був надзвичайно цікавим співрозмовником на духовні теми. Яюсь, розповідаючи про свого товариша, який багато подорожує, відвідував Індію, Тибет, цікавиться буддизмом, сказав що він «шукає себе», духовну основу. На зауваження, що ми часто шукаємо істину десь далеко, а вона, як правило, знаходиться під боком, Ярослав відповів: «так, але щоб це зрозуміти, часом доводиться об'їхати весь світ». Під впливом політичних подій і патріотичних міркувань свідомо зробив вибір на користь Української православної церкви Київського Патріархату. А вже після подій на Майдані, поранення, він часто публічно стверджував про «Боже чудо», Божественну підтримку і порятунок. Заходячи на кафедру завжди призупинявся біля шафи з іконами і схиливши голову, тихо, не на показ, робив хресне знамення.

Складалося враження, що Ярослав завжди спішив жити, поспішав робити добро, доводити справи до завершення, не відкладаючи на завтра. Переймався кожною справою, навіть на перший погляд дріб'язковою, без пафосу і самореклами намагався робити конкретні вчинки – допомагав студентам порадами, організаційними моментами, особистими коштами, не лише координував волонтерську роботу в місті та їздив на Схід України у складі волонтерських груп, але й особисто стояв у супермаркеті біля кошика для збору коштів і продуктів для бійців... Останнє було особливо складним для самодостатнього чоловіка, успішного спортсмена і авторитетного науковця, про що Ярослав не раз зізнавався своїм однодумцям. Закликаючи робити певні вчинки, він неодмінно першим робив відповідний крок. Вирішуючи будь-яке питання, останнім часом постійно повторював «я думаю, так буде справедливо». Саме загострене почуття справедливості завжди було визначальною рисою Ярослава.

Я знала Ярослава Олександровича 15 років, здається, знала досить добре, але деякі моменти дізнаюся про нього лише тепер – занадто багатограним, талановитим і скромним він був. Ярослав Потапенко – це Людина, яка маючи чудові задатки від Бога і батьків, викувала, виховала себе сама. Це Людина, котра, одержавши від Господа талант, примножила його і щедро поділилася з довколишнім світом. Його життя – як спалах зірки, котра осяяла сумерки нашого

буття, даючи приклад справжнього горіння, віри в майбутнє, в благородство людської душі. Ярослав – Людина з відкритою душею і серцем. Часовий вимір його життя короткий, але добрі справи роблять безсмертною Людину.

Ярославе-Друже, так не вистачає твого сердечного усміхненого «привіт», твоєї дружньої поради, наукового погляду, твоєї щирості і вміння сказати правду у вічі, якою б вона не була. Дякую Богу за знайомство з тобою, за право називатися твоїм другом, працювати поруч, спілкуватися зі справжнім інтелектуалом, естетом, патріотом, за можливість досягнути справжню велич Людини, здатної принести в жертву власні інтереси і саме життя заради інших, заради високої мети і права залишатися Людиною. Неймовірно важко писати – Ярослав Потапенко був... Він є, продовжує бути з нами у спогадах, вимірах людської порядності, професійного рівня, у вірі в вічне життя душі. Воістину в Бога всі живі.

Оксана Таранон,
доцент кафедри історії та культури України